

OSMANLI ARAŐTIRMALARI

XXVI

Neşir Heyeti - Editorial Board

Halil İNALCIK - İsmail E. ERÜNSAL

Heath W. LOWRY - Feridun EMECEN

Klaus KREISER

Misafir Editörler:

Hatice AYNUR - Mehmet KALPAKLI

THE JOURNAL OF OTTOMAN STUDIES

XXVI

Prof. Dr. Mehmed ÇAVUŐOĐLU'na

ARMAĞAN - II

İstanbul - 2005

NAZMU'Ŧ-ŦABĀYĪ'
[Özelliklerin Sıralanması]

*Mustafa S. KAÇALIN**

GİRİŞ

Nazmu 'Ŧ-Ŧabāyi' [=Özelliklerin Sıralanması] 1937 yılında İstanbul'da Hasan - Âli YÜCEL tarafından [1897-1961] Germiyanlı (Kütahyalı) ŞEYHİ [1373-1431]'nin eseri olarak yayınlandı. Hekim ŞEYHİ'den böyle bir eser kaleme alması beklenilebilir. Gelgelelim ŞEYHİ üzerinde sonradan çalışanlar onun böyle bir eserinin varlığından söz etmezler. Bu eser ŞEYHİ'nin değil. Yalnız Bursalı Mehmed Tahir [1861-1925] *Kenzü 'l-Menāfi' fī Ahvāli Emzice ve 'Ŧ-Ŧabāyi'* [=Mizaçlar ve Tabiatların Durumları Konusunda Yararlı Hazine] adında bir tıp kitabı olduğunu söylemekle yetinir.¹

Bu manzum yiyecekler kitabı o zaman çevriyazısız ve çevirisiz yayınlanmıştı. Şimdi çevriyazısıyla ve çevirisiyle kullanıcıların istifadesine sunulmaktadır.

Eserin üç yazması bulunmaktadır:

1. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Ktp. İsmail Saib SENCER [1873-1940] Kit. Yazılışı: 1096 [=1684]. Sekiz on tıp risalesi arasındadır. Eser çalışılırken kitaplığın yazmalar bölümü sayım döküm işlemleri dolayısıyla hizmete kapalı olduğundan bu yazmadan yararlanmak mümkün olamadı.

2. İstanbul Üniversitesi Merkez Ktp. Türkçe Yazmalar Kit. 3021. 207^b-220^b. Yazılış yılı belli değildir. Kıyıda. İki yüzü aşkın şairin şiirleri ve nazireleri bulunan bir dergidir.

* Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Türkçe Öğretmenliği Bölümü

¹ BURSALI: *'Osmânî Müellifleri'*: I, 255-256.

3. İstanbul Üniversitesi Merkez Ktp. Türkçe Yazmalar Kit. 1774. 120^b-134^a. KEMALPAŞAOĞLU [1468-1534]'nın *Kırk Hadis*'inin kiyısında. *Ta'birât-ı Menâm-ı Hazret-i Mevlânâ* [=Mevlâna Hazretlerinin Düş Yorumları], CÂMÎ [1414-1492]'nin ARPAZÂDE tarafından şerh edilen "Sofiyane Bir Gazel"i, "Bazı Hadis Çevirileri", "Hilkat-i İnsan Risalesi", LA'LİZÂDE [ö. 1746]'nin "Bayramiye Risalesi" ve başka birkaç risale ile "Kırk Hadis Çevirisi" vardır.

Eser birinci yazmaya göre:

Mülükâna eşigi taşı mesned
Şehinşâh-ı cihân Sultân Ahmed

denildiğine Sultan Ahmed'e, başka bir yazmada:

Cüvânmerd ü 'aîâ-bahş u suhan-dân
Şehinşâh-ı cihân SULTÂN MURÂD HÂN

denilmekte olduğuna bakılırsa II. Murad Han [1421-1451] adına yazılmış görünüyor. O dönemde Calayirliler [İlhanlılar]'dan bir Sultan Ahmed vardır.² Bu hükümdar 1382-1410 yılları arasında, çeşitli aralıklarla Azerbaycan ve Irak'ta hüküm sürmüştür. Merkezi Bağdat'tı ve kendisi şiir ve edebiyat dostu idi. 1410 yılında Karakoyunlu Kara Yusuf tarafından öldürülen Sultan Ahmed'le çağdaş olmalıdır. Yezdli Şerafeddin [ö. 1454]'in *Zafer-nâme*'sindeki bir kayda göre Sultan Ahmed Kayseri'ye ve Bursa'ya gelmiştir. Hatta Bursa'da bulunan çoluğu çocuğu Témür [1370-1405]'ün eline geçmiştir. Bir de bundan başka Kadı Burhanneddin Ahmed [1345-1398] de Sultan Ahmed diye anılırdı. Ona armağan edilmiş olması da mümkündür.

Eser önce Sultan Ahmed'e, sonra da II. Murad Han [1421-1451]'a sunulmuş olmalıdır. Kime sunulduğunun tespiti zamanın belirlenmesine yardımcı olmaktan öte pek fazla bir işe yaramayacaktır.

Nazmu 't-Tabâyi'in, tevhid, naat ve medihlerle telif sebebi kısmi mesnevi tarzında ve alt yanı kıt'a kıt'a düzenlenmiştir. Her kıt'ada içecek, yiyecek ve giyeceklerin yararları, zararları ve bunların giderilme yolları yazılıdır. Gelenekli tıpta bütün yiyecek ve içeceklerde üç kuvvet düşünülürdü:

² [ELDEM]: *Düvel-i İslâmiyye*: 391-392.

“Ma'lûm ola ki merâtib-i kuvâ-yı edviye 'inde 'l-etibbâ üçdür: Kuvve-i ûlâ, *harâret* 'sıcaklık', *bürüdet* 'sovuklık', *ruṭûbet* 'yaşlık', ve *yübüset* 'kuruluk' dedikleri keyfiyetlerden ibarettir. Kuvve-i sâniye bu keyfiyetlerden sadır olan kuvvetlerdir: *Teftîh* 'açmak' ve *tahlîl* 'ayrıştırmak' gibi. Kuvve-i sâlise bu keyfiyetlerden ve kuvve-i sâniyeden sâdır olan kuvvetlerdir: *Teftî-i ḥaşât* 'taşları kırmak' gibi.”³

O zamanın tıbbında dört unsur çok önemli sayılırdı. Sıcaklık, soğukluk, kuruluk, yaşlık; ateş, hava, toprak ve su karşılığı olarak kabul olunurdu. İlâçlar ve devalar bu esasa göre hazırlanırdı. Alınan besinlerden hasıl olan kan, balgam, öd (sarı safra) ve sevda (kara safra); sıcak ve kuru, soğuk ve kuru, sıcak ve yaş, soğuk ve yaş sayılırdı.⁴ Müellifin her kıtada kullandığı, issi, soğuk, yaş, kuru deyimleri bu esasa göre konmuştur.

Bu küçük eserin birkaç yönden önemi vardır. Birincisi edebiyat tarihi bakımındandır. Bu manzume öğretici türde yazılmış, basit anlatımlı ve güzel denecek bir manzumedir. İkinci yön, dil tarihi bakımındandır. XIV. ve XV. yüzyıl Türkçesidir. Bugün kullanılmayan bir kısım Türkçe kelime ve fiiller burada görülür.

Bu eserden edilecek yararların en önemlisi, o devirdeki yiyecek, içecek ve giyeceklerin ne olduğunu göstermesidir. Mukaddimeden sonra dokuz baba ayrılmıştır.

1. 29 içecek vardır: Armut Suyu, Ayva Suyu, Badem Yağı, Bal Şerbeti, Buzlu Su, Ceviz Yağı, Ekşi Elma Suyu, Ekşi Nar Suyu, Gül Reçeli, Gül Suyu, Ham Üzüm Suyu, Hurma Suyu, Kar, Kasnı Rakısı, Kısrak Sütü, Limonata, Nilüfer Suyu, Pınar Suyu, Sıcak Su, Sığır Dili Rakısı, Sirke, Sirkeli Bal Şerbeti, Sorkun Rakısı, Susam Yağı, Tatlı Elma Suyu, Tatlı Nar Suyu, Turunç Suyu, Yağmur Suyu, Zeytin Yağı.

2. 43 yiyecek vardır: At Eti, Baklava Tatlısı, Besleme Kuş Eti, Bozca Çorbası, Börek Tutmaç Çorbası, Buzağı Eti, Büyük Balık Eti, Ceylan Eti, Dalak, Deve Eti, Havuç Kızartması, Horoz Eti, İç Yağı ve Kuyruk Yağı, Kak, Kebap, Keçi Eti, Keklik ve Erkek Çil Keklik, Keşkek, Kızartma, Koruk

³ *Teftî-i hasat*: Taşların parçalanıp ufalanması demektir. TANKABÜNİ: *Gunyetü'l-Muḥaşşilin fi Tercemeti Tuḥfeti 'l-Mü'minin*.

⁴ [ULUDAĞ]: *Beşbuçuk Asırlık Türk Tababeti Tarihi*: 26-31. [UZEL: 37-42]

Çorbasi, Koyun Beyni, Koyun Eti, Koyun Gözü, Koyun Kellesi, Koyun Paçası, Kuru Et, Kuş Kebapları, Küçük Balık Eti, Nohut Çorbasi, Ördek ve Kaz, Patlıcan Kızartması, Pirinç Ekmeği, Poğaç Ekmeği, Serçe Eti, Sığır Eti, Somak, Sülün ve Çil, Sütlü Pirinç, Tavşan Eti, Tavuk Eti, Turna Eti, Tuzlu Balık, Yaban Eşegi Eti.

3. 19 yemiş vardır: Ak Dut, Armut, Ayva, Ekşi Elma, Ekşi Nar, Kara Dut, Karpuz, Kavun, Kuru İncir, Limon, Portakal, Şeftali, Tatlı Elma, Tatl Nar, Taze Hurma, Taze İncir, Turunç ve Şahtiyar, Üzüm, Zerdali.

4. 31 yeşillik ve taneli vardır: Badem, Bakla, Böğrülce, Buğday, Burçak, Çiğde, Durak Otu, Fıstık, Havuç, Hıyar Kabağı, Hindistan Cevizi, İğde, İspanak, Kasnı, Kereviz, Kuru Üzüm, Lâhana, Marul, Mercimek, Nane, Nohut, Pancar, Patlıcan, Pırasa, Pirinç, Rum Cevizi, Sarımsak, Soğan, Şalgam, Tarhun, Turp.

5. 9 tatlı vardır: Bal, Bal Helvası, Erişte, Kadayıf, Nebat Şekeri, Pekmez Helvası, Pelte, Şeker Helvası, Şeker ve Taş Şeker.

6. 4 süt ürünü vardır: Ekşi Yoğurt, Kuru Peynir, Süzme Yoğurt, Taze Peynir.

7. 9 koku vardır: Amber Kokusu, Dağ Menekşesi Kokusu, Kâfur Kokusu, Kırmızı Gül Kokusu, Misk Kokusu, Nergis Kokusu, Öd Kokusu, Sandal Kokusu, Zambak Kokusu.

8. 5 hava ve mevsim vardır: Güz Havası, Hamam Havası, İlkyaz Havası, Kış Havası, Yaz Havası.

9. 7 giyecek vardır: Bez Kaftan, İbrişim Giysisi, İpek Giysi, Kakum ve Tiyin (Çökelez) Kürk, Ketan Giysisi, Seraser Giyecek, Zerdava Kürkü.

Görülüyor ki bu yönler tarih ve halk bilgisini ilgilendirmektedir.

Bu yayında eser yazmalarına başvurulması kolaylaştırılmış, çevriyazıyla seslerin ayrıntıları gösterilmiş, çeviri eklenmiştir.

Not: Girişte eser dolayısıyla daha önce yazılanlar bugün için değiştirilmesi gerekenler dışında korunmağa çalışılmıştır.

Nazmu 'ṭ-Ṭabāyi'

Mefā'ülün Mefā'ülün Fe'ülün

Hezec . - - - / . - - - / . - -

120^b/207^b 1. Der-Tevhīd-i Bārī 'azze ismu-hu*Eyā derd ehlinüñ şāfī ṭabībi**V'eyā müşfik olan merd-i ğarībi**Naşibi cümleññ senden ḥabībā**Ḳamu derde devā senden ṭabībā*

3. *Dem-i 'İsā'ya dahı cān véren sen*
Bizi bir dem ile ihyā éden sen

*Ḥayāt ābı da cānı senden alur**Ḥızr dahı ḥayātı senden alur**Vérüp deminde maḥfī Ḥızr'a sen cān**Bahāne étdüñ añā āb-ı ḥayvān*

6. *Şecer şāḥına senden meyve-i ter*
Hezārān berg ü reng ü nef'-i ḥōşter

1 Adı Ululanası Tanrı'nın Tekliğinde.

1 Ey dertlilerin şifa veren tabibi, ey garip insana şefkatle yavaşan.

2 Ey dost, herkesin nasibi sendendir. Herkesin derdine deva sendendir.

3 İsa'nın soluğuna bile can veren sensin. Bizi her an diriltten sensin.

Şifā-baḥş-ı ṭabib-i cümle bimār
Édersüñ bi-sebeb bimāra timār SENCER.

4 Bengi su da canı senden alır. Hızır da hayatı senden alır.

Ḥızr dahı ḥayvānı senden alur. 3021.

5 Zamanında Hızır'a gizlice can verdin, sonra da ona bengi suyu bahane ettin.

6 Ağacın dalındaki taze meyve senden, binlerce yaprak, renk, en güzel yararlar.

*Édüp teb-lerze ile āftābe
Semā za'f-ıla döndi senden āba*

*Kemāl-i kuvvet ü kudret seniñdür
Şifāt-ı zāt-ıla 'izzet seniñdür*

9. *Dilā var derde dermān andan iste
Ne istersin cihān cān andan iste*

*Anuñ emriyledür her derde dermān
Anuñ hükmiyledür hep kahr u ihsān*

*Édüp dārü 'ş-şifā ol bu cihānı
Pür étidi hastegān ü 'āşiyānı*

12. *Marîz édüp kamu bay u gedāyı
Tabîb étidi habîbi Muştafā'yı*

121^a 2. Der-Beyān-ı Medḥ-i Na't-i Şerîf-i Nebevî

Tabîb olan kamu renc ü günāha

Habîbi hāş olan ol pādîşāha

Dédi 'ilmi-le ol el-'ilmü 'ilmān

Beden 'ilmidür evvel şümme edyān

7 Su kabını kaynattın, gök senin kudretinden zafiyetle eridi.

8 Güc kuvvet olgunluğu senindir. Zat ve yücelik sıfatları senindir.
Şifāt-ı: Şifāt u 1774.

9 A gönül, git derde dermanı ondan iste. Canmış cihanmış ne istersen ondan iste.

10 Her hastalığa çare onun buyruğuyla, sıkıntılar güzellikler onun oluruyla.
emriyledür: derdiyledür 1774. ihsān: fermān 1774.

11 Bu dünyayı hastahane yaparak, hastalarla baş kaldıranlarla doldurdu.

12 Zengin yoksul herkesi hastalattı sevgilisi Mustafa'yı da tabip yaptı.

2 **Nebinin Şerefli Niteliklerinin Övgüsünün Anlatımında.**
Der-Na't-i Nebi 'aleyhi 's-selām 1774. Na't 3021.

1 Her türlü sıkıntının günahın tabibi, o, padişaha en yakın dost olan da o.

2 Bilgisiyle "bilgi ikidir, önce sağlık bilgisi sonra din gelir" dedi.

3. *Melîh étđi hüsnde Yüsuf-âsä*
Kılurđı mürdeyi ihyâ çü 'İsä

Şifâ vériür marâzdan zindegâna
Dağı bir dem ile cân mürdegâna

Koşusu rûh éder zinde olanı
Bulur fâyihasından mürde cânı

6. *Dür-i medğ ü şenâlar olsun İşâr*
Aña vü âl ü aşhabına her bâr

3. **Der-Beyân-ı Medğ-i Çâr-Yâr-i Güzîn**
Ebü Bekr ol durür dîn içre Şiddîk
Ol étđi ibtidâ'en anı taşdîk

'Ömerdür 'adl ü dâd issi vü Fârûk
Kaçar iblîs andan sük ber-sük

3. *Hayâ issi birisi dağı 'Oşmân*
Yüzünden berğ ururđı nür-ı İmân

Biri ol şiyr-i yezdân ya'nî Hayder
Odur ceng ü veğâda merd-i şaf-der

-
- 3 Güzelliğe Yusufsu bir tuzluluk verdi. Ölüyü İsa gibi diriltirdi.
4 Yaşayanları hastalıktan kurtarır. Ölmüşlere bir solukla can verir.
5 Kokusu sağlıklı olanı canlandırır. Ölmüş ise kokusundan canlanır.
zinde: mürde 1774. zinde olanı: mürde-dilânı 3021.
6 Kendisine, ailesine ve arkadaşlarına her an övgü ve sevgi incileri saçılın.
Dür-i: Dürüd 1774, 3021.
3 Seçkin Dört Dostun Övgüsünün Anlatımında.
1 Ebubekir [571-634] dinde en çok doğrulayandır. İlk onu o doğrulamıştı.
2 Ömer [575-644] hak ve adaleti gözeten ayırcıdır. Şeytan ondan köşe bucağ kaçır.
3 Osman [576-656] ise utanç sahibidir. İman ışığı yüzünden parıldardı.
4 Biri ise Tanrı'nın aslanı, yani Haydar [598-661]'dir. Savaşta kavgada saf yarandır.

*Hüseyn-ile Hasan şâh-ı şehidân
O nûreyn-i habîb-i hâş-ı Raḥmân*

121^b 6. *Bulardı 'abd-i hâş-ı Hâk ta'âlâ
Maḳâmı bunlaruñ firdevs-i a'lâ*

*Bulardur cümleñiñ derdine dermân
Bulardur hikmet-ile 'ayn-ı Loḳmân*

*Çekenler derd ü renc-ile cefâyı
Hekîme eyler elbet ilticâyı*

9. *Eyâ haste olan derd-i günehden
Bu bir renc-i şa'bdur dîñle benden*

*Marîzüñ k'olmaya hiç kârı perhîz
Tabîb émez 'ilâcı aña hergiz*

*Şifâ-yı hastegân için sen éy cân
Nünezzil âyetin gûş ét zi-Ḳur'ân*

5 Hüseyin [626-680] ile Hasan [625-670] şehitlerin şahıdır. Onlar Rahman'ın gözdesinin iki gözünün nurudur.

6 Bunlar yüce Hakkın en yakın kullarıydı. Bunların durağı en yüce Firdevstir.

7 Herkesin derdine derman bunlardı. Bunlar bilgelikleriyle Lokman'ın kendisiydi.
Marîz alduḳ çü bulduk za'f-ı hâli
Hekim-i cümledür aşḫâb ü 'âlî 3021.

8 Dert ve sıkıntıyla cefa çeken elbet bir hekime sığınır.

9 Ey dertten gûnahtan hasta olan, bu çetin bir derttir, bak benden dinle.

10 İşi perhiz olmayan bir hastaya tabip hiçbir ilâç yapamaz.

11 A canım, hastaların iyileşmesi için, Kur'an'dan "indirdik" ayetini dinle. ALLÂH: Ḳur'ân: 17. İsrâ 82.

4. Der-Medh-i Pādişāh-ı İslām

*Bu 'aşruñ pādişāh-ı Cem-veķārı
Bu devrüñ dāver-i Dārā-tebārı*

*Be-tāc ü taht-ı sulān-ı selātm
Süleymān ü Sikender şāh-āyīm*

3. Cüvānmerd ü 'atā-baḡş u suḡan-dān
Şehenşāh-ı cihān SULTĀN MURĀD HĀN

*Şeh-i şāhib-kırān-ı heft kişver
Güzīm-i her mülük-i baḡr ü hem ber*

*Leḡ ü Çeh Erdél Nemçe vü Efrenc
Vérür añā ḡarāc u bāc u ispenc*

208^b 6. Néce yüz kerre biñ dīmüñ 'adūsı
Zebün-ı zīr-i destidür ḡamusı

*'Adūsı üzre dā'im ola manşūr
Ola düşmānları mercüm u maḡhūr*

122^a Vére ḡaḡ 'askerine fer ü ḡuvvet
'Adūya ḡālib olup bula nuşret

4 İslām Padişahının Övgüsünde.

Der-Şenāyā-yi Sultān Murād Hān-ı Veli 1774.

1 Bu yüzyılın Cem ağırlıklı padişahı. Du devrin Dara soylu adil hanı.

2 Sultanlar sultanının tacı ve tahtı için Süleyman ve İskender şah törenli.

3 Cömert bağışlayıcı söz bilen cihanın şahlar şahı Murad Han.

Mülükāne eşigi taşı mesned Şehenşāh-ı cihān Sultān Aḡmed 3021.

4 Yedi iklimin muzaffer padişahı, hem denizin hem karanın her yurdun seçkini.

5 Polonyalı, Çek, Macar, Avusturya ve Fransa ona haraç, gümrük ve konak verir.
ispenc: Nemçe 1774.

6 Yüz binlerce din düşmanının hepsi elinin altında çaresizdir.

7 Daima düşmanlarına galip gelsin, düşmanları taşlansın ve dağılsın.

8 Hak, askerine güç kuvvet versin. Düşmana üstün gelip zafer kazansın.

9. *Çalındıkça nefîr [ü] kûs-i harbî*
İre düşmen başına gürz ü zarbı
- Bulup kuvvet şadâ-yı Allâh Allâh*
'Alemler okıya naşruⁿ mina 'llâh
- Elinde tîğ-i tîzi berķ-āsâ*
Zi-Cebelsa be-Cebelķa ire tâ
12. *Olup Bârî ta'âlâ añâ yâver*
Éde feth ü zafer dâ'im müyesser
- Ola ol a'deli devr [ü] zamānuñ*
Unutdura adın Nuşinrevân' uñ
- Şerî'atle tuta ħabl-i metîni*
Éde icrâ tamâm aĥkâm-ı dîni
15. *İlâhî ĥakk-ı nûr-i pāk-i Aĥmed*
Anuñ sulţānlıĥın eyle mü'ebbed

⁹ Savaş borusu ve köstü çalındıkça gürzü tokmağı düşman başına vursun.

¹⁰ Ortalığı Allah Allah narası tutsun, sancaklarda 'Yardımlı Allah'tan' yazısı okunsun. ALLÂH: *Ķur'ân*: 61. Saff 13.

¹¹ Elindeki eskin kılıcı şimşek gibi Câbülsa'dan Câbülka'ya erişsin. Câbülsa: Batıda bin kapısı olduğu söylenen bir hayal şehri. Câbülka: Doğuda bin kapısı olduğu söylenen bir hayal şehri. ŞEBÜSTERÎ: *Gülşen-i Râz*: Â 170.

¹² Yüce Tanrı ona yardımlar etsin, açışları ve zaferleri hep kolay etsin.

¹³ Devr ü zamanın en adaletlisi olsun Nuşinrevân [531-579]'ın adını unuttursun.

¹⁴ Şeriatla sağlam ipi yapışsın bütün din kurallarını uygulasın. ALLÂH: *Ķur'ân*: 3. Âli 'İmrân 103.

¹⁵ Tanrı'm, Ahmed'in temiz nurunun yüzü suyuna, onun sultanlığını sonsuz kıl.

5. Sebeb-i Te'lif-i Nazmu 'Ṭ-Ṭabāyi'

*Olan bu gevher-i mensûri nâzım
Bu evrâka olan nazm üzre râkım*

*'İbâdu 'llâh içinde 'abd-i ahkâr
Ki ya'nî ŞEYHİ-i dâ'î-i kemter*

3. *Görüp her fenni bir miqdâr éy cân
Anı yetdükçe tâkat kıldum iz'ân*

*Bi-hamdi 'llâh ki kıldum anı tahşil
Egerçi cümle olmadıysa tekmiil*

*Okıdum hikmet ile 'ilm-i ṭbbı
Anuñ da cüz'i ma'lûm oldu lübbi*

122^b 6. *Alıp lübbini anuñ eyledüm derc
Fikir gevherlerini eyledüm ḥarc*

*Çü kıldum cem'i ṭab'-ı cins-i eşyâ
Édüp nazm üzre bir manzûme-pîrâ*

5 Özelliklerin Sıralanması'nın Yazılış Sebebi.
Sebeb-i Te'lif: 1774. Sebeb-i Te'lif-i Ṭabāyi'-i Eczâ. 3021

1 Bu dağınık cevherleri dizen, bu yapraklara nazımla yazan.

2 Allah'ın kulları içinde en küçük biri, demek istiyorum ki en basit duacı Şeyhî.

3 A can, her bilimi biraz görüp onu elden geldikçe anlamağa çalıştım.

4 Allah'a hamd olsun her ne denli hepsi tam olmadıysa da bunu kolayladım.

5 Hikmetle tıp bilimini öğrendim. Onun da birazcık özünü kavradım.
lübbi: külli 1774.

6 Onun özünü alıp yazdım, fikir cevherlerini saçtım.

7 Nesnelere cinsinin tabiatını derledim. Şiir ile bir çeki düzen verdim.
pirâ: peydâ 1774.

*Getürdüm néce ebyât u meţâli‘
Okudum nâminu Nazm-ı Tabâyi‘*

9. *Kütübde her ne nef‘ ü zar ki gördüm
Anı derc eyleyüp nazma getürdüm*

*Dédüm her şey için bir ka‘a-i hûb
Dür-i nâ-süfte gibi oldu mergûb*

- 209^a *Dédüm evvel tabî‘at ile nef‘in
İkincide mazarrat ile def‘in*

12. *Çü bahır-i ‘ilm-i hikmet içre taldum
Bulup gevherlerini taşra şaldum*

*Getürdüm zübdesini şehriyâra
Nişâr étdüm şeh-i ‘âlî-tebâra*

*Ğıla tâ kim ‘amel bunlarla tıbban
Hekîme olmaya muhtâc ka‘an*

15. *Ğarar gelmeye tab‘-ı pâkine tâ
Vücûdı ola şıĥhatde ser-â-pâ*

*Bilüp her bir ta‘âmın nef‘ ü zarrın
Daĥı muşliĥler ile def‘-i şerrin*

8 Nice beyitler doğaklar söyledim. Adını da Özelliklerin Sıralanması verdim.
Nazm-i Tabâyi‘: Kenzü ‘l-Menâfi‘ 1774. Kenz-i Menâfi‘ 3021.

9 Yararını zararını kitaplarda neyi gördümse onu toparlayıp nazma döktüm.

10 Her nesne için bir güzel kıta söyledim. Deliksiz inci gibi yerine oturdu.

11 İlkin tabiatı ile yararını ikincide yan etkisi ile giderilmesini dedim.

12 Hikmet bilgisi denizine daldım, incilerini bulup dışarı çıkardım.

13 Özünü padişaha getirdim. Yüce soylu padişahın önüne serdim.

14 Bunları tıbbâ göre uygulasin. Hekime hiç muhtaç olmasın.

15 Temiz tabiatına zarar gelmesin. Vücudu baştan ayağa sağlık içinde kalsın.

16 Her yemeğin yararını ve zararını bir de iyileştiricilerle yan etkisinin giderilmesini bilsin.

Ḥakīmāne yéyeler her ta'āmi
Ṭabībāne édeler ihtimāmi

18. *İlāhī sen anı ḥıfz ét ḥaṭādan*
Vücūd-ı pākini renc ü 'anādan

Kederden ṭab'-ı pākini ba'īd ét
Şebini ḳadr édiüp rüzünü 'īd ét

Hevādan şaḳla hep ḳalb-i şerīfin
'Avārızdan daḥı ṭab'-ı laṭīfin

- 123^a 21. *Véren her derdi çūn sensin 'Alīmā*
Yine dermān éden sensin Ḥakīmā

Eger ḳılmayasın lutf-ıla dermān
Olur 'āciz ḳamu ḥalk olsa Lokmān

Kim éde böyle taḥrīk-i giyāhu
Aña ger olmaya emr-i ilāhī

24. *Kemāl-i ḳuvvet ü ḳudret seniñdür*
Ḳamu 'ālemdeki 'izzet seniñdür

17 Her yemeği bilerek yesinler. Tabipçe özen gösterebilirler.

18 Tanrı'm sen onun temiz vücudunu sıkıntıdan eziyetten korusun.

19 Temiz tabiatını kederden uzak tut. Gecelerini kadir gündüzünü bayram yap.

20 Değerli yüreğini uçuntulardan ince tabiatını takıntılardan korusun.

21 Ey bilgen, her derdi veren de sensin, ilaç eden de sensin.

22 Lütfedip yarayı sarmazsan, herkes Lokman olsa yine de elinden bir iş gelmez.

23 Tanrı'dan bir buyruk olmadıkça kim böyle bitkileri harekete geçirebilir.

24 Kudretin kuvvetin doruğu sendir. Bütün âlemdeki yenilmezlik sendir.

*Taşarruf cümle dest-i kudretinde
'Akl hayretde sırr-ı hikmetde*

*Oluş 'ilmin muhîti cümle eşyâ
Cihân ğark-âbidur çün riğ-i deryâ*

27. *Çü bu evşâf irişdi bu makâma
Yine geldük biz evvelki kelâma*

*Dédi haq hazret-i Kur'an'da her şey
Olupdur cümle şudan zinde vü hay*

211^b 6. Āb-ı Çeşme

1. *Şu çeşme suyu soğuktur ve yaşıdur
Ciger germine oldu fâ'ide-mend*

2. *Zarardur lîk endâm za'fına ol
Éder işlâh anı şerbet ile kand*

7. Āb-ı Bārān

1. *Dağı yağmur suyunda var harâret
Gögüs öksürüğüne nef'i vardur*

25 Tasarruf hep senin kudret elinde. Hikmetinin sırrında akıl şaşkınlık içinde.
26 Bilgin bütün nesnelere kuşatmıştır. Cihan denizlerin kumu gibi bu suya batmıştır.
27 Bu vasıflar bu noktaya geldi, biz de baştaki söze geldik.
28 Hak yüce Kur'an'da her nesne sudan dirilir suyla diridir demiştir (ALLĀH: *Kur'an*: 21. Enbiyâ 30).
6 Pınar Suyu.
1 Pınar suyu soğuk ve yaşıdır. Karaciğer sıcaklığına iyi gelir.
2 Vücudun zayıflamasına yol açar. Bunu da şerbet ile kand düzeltir.
7 Yağmur Suyu.
1 Yağmur suyunda sıcaklık vardır. Gögüs öksürüğüne iyi gelir.

2. *Muzırdur germine ḥamāmuñ ammā*
Sirkencübîn içerse bī-żarardur

8. **Buzlu Şu**

1. *Şoğukdur buzlu şuyuñ ṭab'ı ğāyet*
Bu süst mi'deye oldu gerçi nāfi'

- 123^b 2. *Velī öksürüğe kim kemlik oldu*
'Arağ şorkun söğüdi anı dāfi'

9. **Kar**

1. *Ṭabī'atde katı bāriddür kar*
Bu daḥı gerçi hażma ḥōşraqdur

2. *Velī öksürüğü kim līk dāfi'*
Anı şorkun söğüdinden 'arağdur

10. **Mā-i Har**

1. *Daḥı issi şu kim issi vü yaşdur*
Éder balğamdan a'lā mi'deyi pāk

-
- 2 Hamamın sıcaklığına yaramaz, ama sirkeli bal şerbeti içilirse zararsızdır. Sirkencübîn: Sirke engübîn'den Arapçalaşmış olup sirke ile bal veya şekerin kaynatılmasından hasil olan şurup. el-BUSTĀNİ: *Muḥiṭu'l-Muḥiṭ*.
- 8 **Buzlu Su.**
- 1 Buzlu suyun tabiatı gayet soğuktur. Gerçi gevşek mideye iyi gelir.
- 2 Ama öksürüğe kötü gelir. Sorkun söğüdünün rakısı bunu giderir. Arağ sorkun: Bir nevi Mısır kavağı olan sorkun söğüdünü inbikten çekerek elde edilen su.
- 9 **Kar.**
- 1 Karın tabiatı çok soğuktur. Bu da sindirime çok iyi gelir.
- 2 Gelgelelim öksürüğünü gideren sorkun söğüdünden yapılan rakıdır.
- 10 **Sıcak Su.**
- 1 Sıcak su da sıcak ve yaştır. Mideyi balgamdan pek iyi temizler.

2. *Ciger derdine var ammâ haḫâsî*
Gül-âba kat şeker iç anı ét pāk

11. **Bīd-i Mişk - 'Araḫ-ı Şorkun**

1. *'Araḫ şorkun söğüdi yaş u issi*
Yürek oynamasına oldu dāfi'
2. *Ziyāde içmek anı hūbterdür*
Ziyānı yok durur cümleye nāfi'

212^a 12. **'Araḫ-ı Kāsni**

1. *'Araḫ kāsni'dan olsa serd ü terdür*
Cigerden def' éder kıomaz harāret
2. *Velākin ḫab'a vérür bürüdet*
Bulur maḫmüde vü kand ile şıḫhat

13. **'Araḫ-ı Gāv-zebān**

1. *'Araḫ şıḫır dili de yaş soḫukdur*
Gönül kuvvetlenür andan ziyāde

2 Ama karaciğer rahatsızlığına iyi gelmez. Gül suyuna şeker katıp içmek bunu temizler.

11 **Sorkun Rakısı.**

1 Sorkun rakısı yaş ve sıcaştır. Yürek çarpıntısını giderir.

2 Çok içmek çok iyidir. Hiç yan etkisi yoktur, her şeye iyi gelir.

12 **Kasni Rakısı.**

1 Kasni rakısı soğuk ve yaştır. Karaciğerden harareti giderir.

Kasni veya kāsni: Bu daḫı çavuş otunuñ enva'ından bir otuñ zamkıdır ki Anadolu'da ve Şām semtlerinde olur. Aslaḫı dāneli olup günlüğe müşābih ve yağlı ve şāfi ve ağaçdan ḫāli olandır. Rāyihası ağır, ne ḡāyet yaş ne kıurı ola. 'ABDU'R-RAḤMĀN: *Kitābu'n-Nebāt*. ḫasni: Çocukları semirtmek için, bir kese içerisinde konularak ağızlarına verilen bir devadır, Hindistan'dan gelir. KĀŞGARLI: *DLT*: Çeviri: III, 435. s.

2 Gelgelelim vücuda soğukluk verir. Mahmude ve kand ile sağlık bulur.

Maḫmüde: Saḫamonya, ya'ni maḫmüde, bunuñ ince ve gevşek üç zirā' (2 m.) kadar uzun asmaları olup yaprakları leblāb (sarmaşık) veyāḫüd çadır çiçeḡinüñ yapraklarına müşābihdür. 'ABDU'R-RAḤMĀN: *Kitābu'n-Nebāt*.

13 **Sıḫır Dili Rakısı.**

1 Sıḫır dili rakısı da yaş ve soğuktur. Gönül kuvvet bulur.

2. *Ƙuruluęı az arığ durur anuñ
Fevā'id ęatı çoğdur bu devāda*

14. Ƙurmā Őarābı

1. *Ƙatı ęilzetdedür ęurmā Őarābı
Müleyyindür anuñ var ŧab'a nef'i*

- 124^a 2. *Burında südde peydā eyler ammā
Olur ŧatlu enār ābryla def'i*

15. Ʀatlu Enār Őarābı

1. *Őarābı mu'tedil ŧatlu enāruñ
Meniye bu vérür ęāyetde kuvvet*

2. *Velī tahrik eder Őafrāyı dā'im
Vér aña ęurmā vü nārenci Şerbet*

16. Ekşi Enār Őarābı

1. *Enāruñ ekřisiniñ Şerbeti serd
Bu def' eyler gönüller dönmesini*

2 Onun kuruluğı az zayıftır. Bu ilāçta yararlar pek çoktur.

14 Hurma Şarabı.

1 Hurma Şarabı çok serttir. Yumuşatıcıdır, tabiata iyi gelir.

2 Amā burunda tıkanıklık yapar. Tatlı nar suyuyla giderilir.

Südde: Buruna maşşuş bir tutkunluk 'arızasına dēnür ki istiřmāmdan men' eder. Etibbā südde-i mesāmātu bundan ağz eylediler. el-FİRÜZĀBĀDĪ: *el-Uęyānusu'l-Basit fi Tercemeti'l-Ęāmüsi 'l-Muħit.*

15 Tatlı Nar Suyu.

1 Tatlı narın suyu ılımlıdır. Bu meniye çok kuvvet verir.

2 Lâkin hep ödü tahrik eder. Buna hurma ve narenciye Şerbeti vermelidir.

16 Ekşi Nar Suyu.

1 Narın ekşisinin Şerbeti soğuktur. Gönül dönmesini gideir.

2. *Velī eyler kulunc rencin ziyāde*
Yéyeler zencebīl perverdesini

17. Tatlı Elma Şarābı

1. *Şarāb-ı sīb-i şīrīn mu'tedildür*
Vérür tab'ı anuñ yürege kuvvet
2. *Velī olur ziyāde renc-i şafrā*
Bulur limon şarābı ile şıḥhat

18. Ekşi Elma Şarābı

1. *Şoğukdur ekşi elmanuñ şarābı*
Éder ol kay ile ishāli imsāk
2. *Velī eyler kulunc rencin ziyāde*
Anı dāfi' durur gülbeşeker pāk

19. Amrūd Şarābı

1. *Şoğukdur kurudur amrūd şarābı*
Giderür mi'deniñ cümle fesādın
2. *Velī sevdāya yoğdur südi anuñ*
Vérür cüllāb anuñ da ağız dadın

2 Bağırsak sancısını artırır. Zencefil murabbası yemelidir.
Kulunc: Bağırsakta ve kör bağırsakta olan şiddetli sancı. Perverde: Murabba, terbiyeli.

17 Tatlı Elma Suyu.

1 Tatlı elma şarabı ılımlıdır. Bunun yapısı yüreğe kuvvet verir.

2 Çok olunca öd sıkıntısı artar. Limonata ile sağlığa kavuşur.

18 Ekşi Elma Suyu.

1 Ekşi elmanın şarabı soğuktur. Kusma ve sürgünü giderir.

2 Bağırsak sancısını artırır. Bu şekerli gül suyu ile giderilir.

19 Armut Suyu.

1 Armut şarabı soğuk ve kurudur. Bütün mide bozukluklarına iyi gelir.

2 Ama sevdaya iyi gelmez. Bunun da ağız tadını gül suyu verir.

212^b 20 Ayva ŐarĀbĭ

1. *Őoĝuĝdur ħurudur ayva ŐarĀbĭ*
Ēder tederĭc ile ishĀli imsĀk
2. *Velĭ kemdĭr dimĀĝa var fesĀdĭ*
Anĭ gĭlbeŐeker ıŐlĀh Ēder pĀk

21. Ŧurunc ŐarĀbĭ

1. *Őoĝuĝdur ħurudur Ŧurunc ŐarĀbĭ*
ĦarĀret olsa yĭrekte ić anĭ
2. *Menĭ ħaŦ' olur anuĭ ħuvvetiyle*
Ħatĭ Şaf Ēdeler yoĝdur ziyĀnĭ

124^b 22. Limon ŐarĀbĭ

1. *Őoĝuĝdur ħurudur limon ŐarĀbĭ*
Ħĭlur def'-i ħarĀret ol yĭrekden
2. *VelĀkin kem durur Őoĝuĝ mizĀca*
Bulur nef'i gĭl-i Şekker yĕmekden

23. BĀl Şerbeti

1. *Daĝu bĀl Şerbeti ħuru ve issi*
MizĀcĭ bĀrid olan ŐaĝŐa nĀfi'

20 Ayva Suyu.

- 1 Ayva ŐarĀbĭ Őoĝuĝ ve ħurudur. Yavaş yavaş sĭrgĭnĭ tutar.
- 2 LĀkin beyne yaramaz, bozar. Onu gĭlbeŐeker iyi ıŐlĀh eder.

21 Ŧurunć Suyu.

- 1 Ŧurunć ŐarĀbĭ Őoĝuĝ ve ħurudur. Yĭreĝin yanĭyorsa bunu ić.
- 2 Bunun kuvvetiyle meni kesilir. İyi artĭrlarsa yan etkisi yoktur.

22 Limonata.

- 1 Limonata Őoĝuĝ ve ħurudur. Yĭrekte harareti giderir.
- 2 LĀkin Őoĝuĝ mizaca yaramaz. Gĭl ve Şeker yemekten yarar gĖrĭr.

23 Bal Şerbeti.

Şerbeti: ŐarĀbĭ 3021.

- 1 Bal Şerbeti de ħuru ve sıcaĝtır. Őoĝuĝ mizaĝlı ħiŐiye iyi gelir.

2. *Velî olur ziyâde renc-i şafrâ
Anuñ gül-bâ-'asel zarrını dâfi'*

24. Şarâb-ı Nîlüfer

1. *Bu nîlüfer şarâbı yaş ve soğuk
Bu oldı öksürük rencine şâfi'*
2. *Velî soğuk mizâca var fesâdı
Sirkencübîn içerse aña kâfi'*

25. Sirkencübîn

1. *Sirkencübîn kurudur dahı yaşdur
Bu def' eyler harâret vërse hummâ*
2. *Çavîdür def'-i ishâl étmede hem
Yé gülbeşekker ü üç gece ammâ*

26. Gülbeşeker

1. *Çurudur issidür gülbeşeker de
Vérür bu yürece kuvvet ke-mâ-kân*

2 Lâkin çok safra sıkıntısı verir. Ballı gül onun yan etkisini giderir.
gülbe: gül be-'asel 3021.

24 Nîlüfer Suyu.

- 1 Nîlüfer şarabı soğuk ve yaştır. Öksürük sıkıntısına iyi gelir.
2 Lâkin soğuk mizaca fesadı vardır. Sirkeli bal şerbeti içilirse ona yeter.

25 Sirkeli Bal Şerbeti.

Sirkencübîn: Sirkencübîn 1774, 3021.

- 1 Sirkeli bal şerbeti kuru ve yaştır. Humma hararetini bu giderir.
2 Sürgünü gidermede bire birdir. Güllü şekeri ye ve iç geçer.
Yé gülbeşekker ü üç gece ammâ: Yine gülşeker içe geçe ammâ 1774. Yé gülbeşeker ü üç
gece ammâ 3021.

26 Gül Reçeli.

- 1 Güllü şeker de kuru ve sıcaktır. Her zamanki gibi bu da yürece kuvvet verir.

2. *Velī boğaz za'f olsa zarar dur*
Yéye kand ü gül-âb [u] toħm-i reyhân

27. Gül-âb

1. *Ķurudur issidür tab'ı gül-âbuñ*
Vérür soğuk yürege mağza kuvvet

2. *Velī ishâle kemdür lîk bulur*
Şarâb-ı kuzu kulağıyla şihhat

28. Sirke

- 213^a 1. *Şoğuktur tab'-ı sirke hem kavîdür*
Açar gâyet ile hem iştihâyi

2. *Ziyânı var durur ammâ dimâğa*
'Aseldür véren aña hōş şifâyi

125^a **29. Ķoruk Şuyı**

1. *Ķoruk şuyı soğuktur hem kurudur*
Éder ol balğam u şafrâyı taħlîl

2. *Velī sinirlere vü sineye hem*
Éder tatlu vü yağlu anı tebdîl

2 Lâkin boğaz zayıf ise zararlıdır. Kand, gül suyu ve reyhan tohumu yemelidir.

27 Gül Suyu.

1 Gül suyunun tabiatı kuru ve sıcaktır. Yüreği soğutur, beyni kuvvetlendirir.

2 Lâkin sürgüne yaramaz. O da kuzu kulağı şerbetiyle iyileşir.

28 Sirke.

1 Sirkenin tabiatı hem soğuktur hem de serttir. Çok iştah açıcıcıdır.
kavîdür: kurudur?

2 Beyne iyi gelmez. Ona yarayan da baldır.

29 Ham Üzüm Suyu.

1 Ekşi üzüm suyu soğuk ve kurudur. O balgamı ve ödü çözer.

2 Ama tatlı ve yağlı onu sinirlere ve göğse de dönüştürür.

30. Kımız

1. *Kımız kim tab'ı issi vü yaşdur*
Vérür kuvvet menîye bu ziyâde

2. *Velâkin südde rencini muharrik*
Yéyeler zencebîli bu devâda

31. Koz Yağı

1. *Dağı cevziñ yağı issi vü yaşdur*
Éder ol mi'deden def'-i mazarrat

2. *Dimâğa var durur ammâ fesâdı*
Anı işlâh éder haşhâş gâyet

32. Bâdem Yağı

1. *Dağı hõş mu'tedildür dühn-i bâdem*
Çulunc rencine vardur nef'i anuñ

2. *Zarardur mi'deye eyle 'ilâcuñ*
Olur mu mastakile def'i anuñ

33. Dühn-i Semsem

1. *Dağı semsem yağı issi vü yaşdur*
Gıdâya fâ'ide vérür bu muhkem

30 Kısırak Sütü.

1 Kımızın tabiatı sıcak ve yaştır. Meniye çok kuvvet verir.

2 Tıkanıklık ağrısını tahrik eder. Buna çare olarak zencefil yemelidir.

31 Ceviz Yağı.

1 Cevizin yağı da sıcak ve yaştır. Mideden zararları giderir.

2 Beyne iyi gelmez. Buna da haşhaş çok iyi gelir.

32 Badem Yağı.

1 Badem yağı da güzel ılımlıdır. Bağırsak sancısına iyi gelir.

2 Mideye iyi gelmez. Bunun giderilmesinin ilâcı sakız otuyla olmaz.

33 Susam Yağı.

1 Susam yağı da sıcak ve yaştır. Bu besine çok yarar.

2. *Velākin müfsid-i süstī-i mi'de*
Yéyeler dārçīn u mařakī hem

34. Zeyt Yağı

1. *Ŧurudur issidür hem revđan-i zeyt*
Tutar bu yaz u şış issi derüni

2. *Velī şıvvetlenür derd-i ser andan*
Olur o sirkenüñ ammā zebüni

125^b 35. Pođaçā Etmegi

1. *Ŧurudur issidür pođaçā şab'ı*
Bu renc ü derde nāfi'dür ziyāde

2. *Ŧarar véür velī sü'-i mizāca*
Éder dārçīnī añā ifāde

214^a 36. Kāk

1. *Ŧurudur issidür hem řab'ı řakuñ*
Ŧatı tīz haşm olur dem arturur hem

2. *Eger bu řab'ı rencīde éderse*
Yéyeler yağlı pişmiş aşı ol dem

2 Lâkin midesi nazik gevşekliğini bozar. Tarçın ve sakız otu yemelidir.

34 Zeytin Yağı.

1 Zeytin yağı kuru ve sıcaktır. Yaz kış içi sıcak tutar.

2 Baş ağrınsını artırır. Bunu da sirke giderir.

35 Pođaçā Ekmeği.

1 Pođaçā ekmeğinin tabiatı kuru ve sıcaktır. Bu sıkıntıya hastalığa çok iyi gelir.

2 Kötü tabiatlıya zarar verir. Tarçın buna iyi gelir.

Éder dārçini añā ifāde 3021.

36 Kāk.

1 Peksimetin tabiatı kuru ve sıcaktır. Çabuk sindirilir, hem kanı artırır.

2 Bu tabiatı incitirse, o zaman yağlı pişmiş ař yesinler.

37. Pirinc Etmegi

1. *Şoğuktur kurudur tab'ı pirinciñ
Bunuñ da tab'a gāyet nef'i vardur*
2. *Velākin renc-i kulunc arturur ol
Eger revgan katarsan bī-zarardur*

38. Senbūse

1. *Dağı senbūse gūlzet üzredür bil
Vérür kuvvet béle arkaya rāhat*
2. *Velākin tiz olmaz hazmı anuñ
Gelür dārçm ile hazmına kuvvet*

39. Koyun Eti

1. *Koyunuñ lahmı tab'ı issi yaşdur
Kuru olan mizāca nef'i vardur*
2. *Velākin mi'de şürna zarar dur
Somak ile yénürse bī-zarardur*

37 Pirinç Ekmeği.

1 Pirincin tabiatı soğuk ve kurudur. Bunun tabiata çok yararı vardır.

2 Lâkin burkuntuyu artırır. Yağ katılırsa bu giderilmiş olur.

38 Baklava Tatlısı.

1 Baklavada da sertlik hakimdir. Bele kuvvet, arkaya rahat verir.

2 Lâkin sindirimi çabuk olmaz. Tarçın ile sindirimine kolaylık gelir.

Senbūse: Senbūsek, üç köşeli olup ince hamurdan yapılır ve içerisine et konular yağlı börek ki biz ona samsa déruz. el-BUSTÂNÎ: *Muḥiṭu'l-Muḥiṭ*. [Eski not.]

39 Koyun Eti.

1 Koyun etinin tabiatı sıcak ve yaştır. Kuru olan tabiata iyi gelir.

2 Lâkin mide fesadına iyi gelmez. Somak ile yenirse yan etkisizdir.

40. Keçi Eti

1. *Şoğukdur kurudur lahmı keçiniñ
Derün-ı hastede bu tîz olur hażm*

2. *Velî şafrâ olur andan ziyâde
'Asel helvâsını ét yémege' 'azm*

41. Sığır Eti

1. *Şoğukdur kurudur lahm-ı baķar hem
Vérür ṭab'ı anuñ mi'deye kuvvet*

126^a 2. *Velî kemdür kebâbı haste hâle
Yéyeler zencebîl fülful nihâyet*

42. At Eti

1. *Ḳurudur issidür lahm-ı feres de
Beden içre tutar bu issi kanı*

2. *Bevâsır renci ger peydâ olursa
Helîle def' éder olmaz ziyânu*

40 Keçi Eti.

1 Keçinin eti soğuk ve kurudur. Hastanın içinde bu çabuk sindirilir.

2 Bundan öd artar. Bal helvasını yemeğe çalış.

41 Sığır Eti.

1 Sığır eti de soğuk ve kurudur. Bunun tabiatı mideye kuvvet verir.

2 Lâkin hastaya kızartması iyi değildir. Sonunda zencefil ve kara biber yemelidir.

42 At Eti.

1 At eti kuru ve sıcaktır. Kanı bedende sıcak tutar.

2 Basur hastalığı çıkarsa bunu helile giderir, zararsızdır.

Bevâsır: Basur hastalığıdır. Önceleri bu hastalık yedi türlü kabul edildiği için kelime çokluk olarak kullanılmıştır.

Helîle: Halîle biçiminde bilinen ilaç. Kara, küçük, Kâbilli olmak üzere üç türüdür.

43. Buzağı Eti

1. *Hafif olur dağı lahm-ı buzağı
Bu issi mi'deye gâyetde nâfi'*

2. *Dalağın kuvvetin eyler bu tahfff
Fesâdın fülful anuñ oldu dâfi'*

44. Deve Eti

1. *Deve lahmında var anuñ harâret
Bu kanuñ arturur germiyyetini*

2. *Çulunc rencin velâkin incidür ol
Yéyeler zencebîl perverdesini*

45. Āhū Eti

1. *Çurudur issidür āhū eti hem
Bu renc-i laçve vü felce devādur*

2. *Velī bu kurutur kanı bedende
Pişürsen yağ ile ammā şifādur*

46. Tavşan Eti

1. *Dağı tavşan eti kuru vü issi
Arıkladur semizliği éder def'*

43 Buzağı Eti.

1 Buzağı eti hafif olur. Bu sıcak mideye çok iyi gelir.

2 Dalağın kuvvetini hafifletir. Bunun yan etkisini kara biber giderir.

44 Deve Eti.

1 Devenin etinde sıcaklık vardır. Bu kanın sıcaklığını artırır.

2 Lâkin bu burkuntu sıkıntısını incitir. Zencefil perverdesini yemelidir.

45 Ceylan Eti.

1 Ahu eti kuru ve sıcaktır. Bu, ağız çarpıklığı inmeye iyi gelir.

2 Lâkin bedende kanı kurutur. Yağ ile pişirilirse sağlıklıdır.

46 Tavşan Eti.

1 Tavşan eti de kuru ve sıcaktır. İnceltir, şişmanlığı giderir.

2. *Vérür uyğuya tavşan uyğustını*
Aña kişniş üziim kimyon vérür nef'

47. Gür-i Biyābān - Yaban Eşegi Eti

1. *Ḳurudur issidiür gūruñ eti hem*
Anuñ aşu olur niḳrīsi dāfi'

2. *Ḳavī olursa mi'de haẓm olmaz*
Anuñla zencebīli yéye nāfi'

125^b 48. Ḳuru Et

1. *Ḳuru et issi vü daḫı ḳurudur*
Gıdāyı haẓm éder gerçi bu a'lā

2. *Ḳarāb eyler velākin nūr-ı çeşmi*
Şıgır yağı anı def' eyler ammā

49. Biryān

1. *Daḫı issi vü yaşdur ṭab'-ı biryān*
Vérür ḳuvvet tene eyler tüvānā

2. *Velākin mi'dede haẓm olmaz āsān*
Yéyeler maşṭakī şeh-dāne zībā

2 Uykuya tavşan uykusu verir. Buna kişniş, üzüm, kimyon iyi gelir.

47 **Yaban Eşegi Eti.**

1 Yaban eşeğinin eti kuru ve sıcaktır. Yemeği damla hastalığına iyi gelir.

2 Mide dolu olursa sindirilmez. Bununla zencefili yemek iyidir.

48 **Kuru Et.**

1 Kuru et sıcak ve kurudur. Gerçi besinleri iyi sindirtir.

2 Lâkin göz ışığını tahrip eder. Bunu sığır yağı giderir.

49 **Kızartma.**

1 Kızartmanın tabiatı sıcak ve yaştır. Tene kuvvet verir, güçlü eyler.

2 Lâkin midede kolay sindirilmez. Sakız otu ve kenevir tohumu yemek iyidir.

50. Kebāb

1. *Kebābın tab'ı issidür ve yaşdur
Yésün za'f üzre olan tende kamı*
2. *Velâkin mi'deye andan hâtar var
Helîle vü 'asel def' eyler anı*

51. Koyun Başı

1. *Koyun başı soğuktur dağı yaşdur
Kuru olan dimâğa nef'i çokdur*
2. *Velî beyle mazarrat vardır andan
Ziyânı dâr-ı çîmî ile yokdur*

214^b 52. Koyun Beyni

1. *Koyunuñ beynisi dağı soğuktur
Semridür cism-i insânu vérür nef'*
2. *Velî kay ile ishâle zarar dur
Tuz ile sa'ter eyler anı def'*

50 Kebap.

- 1 Kebapın tabiatı sıcak ve yaştır. Kansızlık çekenler yemelidir.
- 2 Lâkin mideye tahlikelidir. Helile ve bal bunu giderir.

51 Koyun Kellesi.

- 1 Koyun başı soğuk ve yaştır. Kuru beyine yararı çoktur.
- 2 Lâkin bundan sidik yoluna zararı dokunur. Tarçın ile ziyânı olmaz.

52 Koyun Beyni.

Beyni: Beynisi 1774.

- 1 Koyun beyni de soğuktur. İnsan vücudunu semirtir, iyi gelir.
Koyun beynisi dağı soğuktur: Dağı bu beyni soğuktur ve yaşdur. 1774, soğuktur: şovuğdur 3021.
- 2 Kusma ve ishale iyi gelmez. Tuz ile kekik bunu giderir.
Sa'ter: Ta'âmlarda isti'mâl için gereklüdür ve fuğarânuñ bahârındur; bir laţif keskinligi olmağ-ıla ta'âma iştihâ getirür ve hazmı kavî éder; mi'de bulanmasını men' éder ve şehveti tahrik éder, kuru sa'ter unını sucuklar içine koydukları vaktde yemesi laţif ve nâfi' olur. 'ABDU 'R-RAĦMÂN: *Kitâbu 'n-Nebât.*

127^a 53. İç ve Kuyruk Yağı

1. *Dağı iç yağı kuyruk issi ve yaşdur*
Vérür bunlar meniye katı kuvvet
2. *Velâkin mi'deye haylî muzırdur*
Gider hem zencebîl ile mazarrat

54. Koyun Paçası

1. *Koyunuñ pāçası hem mu'tedildür*
Kemik şınığuna bu oldı nāfi'
2. *Velî vérür hâlel renc-i kulunca*
Fesâdın za'ferân u sirke dâfi'

55. Koyun Gözi

1. *Koyun gözi dağı issi vü yaşdur*
Meniye bu vérür gâyetde kuvvet
2. *Muzırdur mi'deye ammâ ki eyler*
Tuz ile zeyt yağı def'-i mazarrat

53 İç Yağı ve Kuyruk Yağı.

- 1 İç yağı, kuyruk sıcak ve yaştır. Bunlar meniye çok kuvvet verir.
- 2 Mideye epeyi zararlıdır. Zencefil ile yan etkiler gider.

54 Koyun Paçası.

- 1 Koyunun paçası da ılımlıdır. Kemik kırığına bu iyi gelir.
- 2 Karın burkuntusuna yaramaz. Yan etkisini safran ve sirke giderir.

55 Koyun Gözü.

- 1 Koyun gözü de sıcak ve yaştır. Bu meniye çok kuvvet verir.
- 2 Mideye yaramaz. Ama tuz ile zeytin yağı zararı giderir.

56. Dalak

1. *Dalak tab'ı soğuktur hem kavîdür
Gıdâsında bunuñ gılzât görünüür*
2. *Ėalel véür bu sevdâvî mizâca
Pişürsen yağ ile ammâ ki yinür*

57. Biryân-ı Mürgân

1. *Dağı biryân-ı mürgân issi vü yağ
Vérür bu yürece kuvvet ziyâde*
2. *Velî bu mi'de za'fina zarar dur
Éder gülbeşeker aña ifâde*

58. Beslenmiş Kuş Eti

1. *Kurudur issidür perverde mürgân
Mefâsıl zahmetini bu éder def'*
2. *Harâret ola kemdür bu cigerde
Kılur kişniş üzüm sirke anı def'*

56 Dalak.

1 Dalağın tabiatı soğuk ve serttir. Bunun besininde sertlik vardır. kavîdür: *kurudur?*

2 Bu kara ödlü tabiata zarar verir. Yağ ile bişirilirse yenir.

57 Kuş Kebapları.

1 Kuş kızartmaları sıcak ve yaştır. Yürece çok kuvvet verir.

2 Mide zafiyetine iyi gelmez. Güllü şeker buna iyi gelir.

58 Besleme Kuş Eti.

1 Besleme kuşlar kuru ve sıcaktır. Eklem ağrılarını bu giderir.

2 Karaciğerde hararet olursa bu azdır. Kişniş, üzüm, sirke bunu giderir.

59. Tavuk Eti

1. *Tavuğun lahmı issi mu'tedildür*
Vérür tab'a menīye çünki kuvvet

2. *Halel vérür velī zōrı olana*
Bulur o ekşi şorbâ ile şıhhat

215^a 60. Horos Eti

1. *Horosun lahmı issi vü kurudur*
Ḳuluncâ şorbâsı nâfi' ziyâde

2. *Halel vérür velâkin mi'deye ol*
Éder gülbeşeker aña ifâde

127^b 61. Serçe Eti

1. *Kurudur issidür serçe eti hem*
Muḳavvîdür bu şâfice menîdür

2. *Velī vérür tene nev'a yübüset*
Anı ıslâh eden bâdem yağıdur

62. Ördek ve Kaz

1. *Daḫı issi vü yaşdur ördek ü kaz*
Bular lâğar olan ecsâda nâfi'

59 Tavuk Eti.

1 Tavuğun eti sıcak ve ılımlıdır. Çünkü tabiata ve meniye kuvvet verir.

2 Karnı ağrıyana iyi gelmez. Güllü şeker buna iyi gelir.

60 Horoz Eti.

1 Horozun eti sıcak ve kurudur. Çorbası bağırsak burkuntusuna çok iyi gelir.

2 Lâkin mideye zarar verir. Güllü şeker buna iyi gelir.

61 Serçe Eti.

1 Serçe eti kuru ve sıcaktır. Bu kuvvetlendiricidir ve sırf menidir.

2 Lâkin cinse kuruluk verir. Badem yağı bunu ıslâh eder.

62 Ördek ve Kaz.

1 Ördek ve kazda sıcak ve yaştr. Bunlar zayıf olan bedenlere iyi gelir.

2. *Velī olur ziyāde hult-ı balgam*
Fesādın gülbeşekker oldı dāfi'

63. Keklik ve Durāc

1. *Durāc u keklik issi daḥı yaşdur*
Ayağa kalkmış olan ḥasteye ḥüb
2. *Velākin mi'deye vérür mazarrāt*
Herīse vérür aña def'-i merḡüb

64. Süglün ve Çil

1. *Daḥı çil kuşı süglün issi vü yaş*
Durāc u keklik ü bunlar da 'aynı
2. *Müsāvīdür bular renc ü devāda*
Kebāb eyle édersen eyle yahni

65. Turna Eti

1. *Ḳurudur issidür turna eti hem*
Ḥōş eyler süddesi olan 'alīli
2. *Velākin mi'dede geç ḥazm olur bu*
Yéyeler dārçm̄ u zencebīli

2 Balgam salgısı artar. Yan etkisini güllü şeker giderir.

63 Keklik ve Erkek Çil Keklik.

1 Turaç ve keklik sıcak ve yaştır. Ayağa kalkmış hastaya güzeldir.

2 Lâkin mideye zarar verir. Keşkek onu güzelce giderir.

64 Süglün ve Çil.

1 Çil kuşu süglün sıcak ve yaştır. Erkek çil kuşu, keklik ve bunlar da aynıdır.

2 Bunlar sayrılıkta sağlıkta birdir. Yaparsan kebab yap yahni yap.

65 Turna Eti.

1 Turna eti de kuru ve sıcaktır. Tıkanıklığı olan hastayı iyi eder.

2 Lâkin midede geç sindirilir. Tarçın ve zencefil yemelidir.

66. Büyük Balık Eti

1. *Büyük balık eti issi vü yaşıdur
Semridür bu teni lâğar olanı*
2. *Şusuzluk vėrmesi vėrür mażarrāt
Mevīz gülbeşekerle yok ziyānı*

67. Hırda Balık Eti

1. *Ufağ balık eti issi vü yaşıdur
Semridür bu teni lâğar olanı*
- 128^a 2. *Velākin dīdeye vardur ziyānı
Aña gülbeşeker eyler ifāde*

68. Tuzlu Balık

1. *Kurudur issidür tuzlu balık hem
Egerçi balğamı eyler bu taħlīl*
2. *Mürür ile yağar ammā ki kanı
Anuñ zarrın éder pālūde tebdīl*

66 Büyük Balık Eti.

1 Büyük balık eti sıcak ve yaşıdır. Vücudu zayıf olanı şişmanlatır.

2 Susatması rahatsız eder. Muz ve güllü şekerle yan etkisi gider.

67 Küçük Balık Eti.

1 Ufağ balık eti sıcak ve yaşıdır. Vücudu zayıf olanı şişmanlatır.

2 Lâkin göze zararı vardır. Buna da güllü şeker iyi gelir.

68 Tuzlu Balık.

1 Tuzlu balık da kurudur ve sıcaktır. Balgamı söker.

2 Zamanla kanı yakar. Bunun yan etkisini pelte giderir.

215^b 69. Herise

1. *Tabî'atde herise issi vü yaş
Bunuñ véür meniye tab'i kuvvet*
2. *Velâkin mi'de za'fina zarardur
Süd ü bādâm éder def'-i mazarrat*

70. Sumak

1. *Sumakuñ tab'i soğukdur kurudur
Bunuñ mi'de süstine gāyetde nāfi'*
2. *Velī eyler ziyāde sīne rencin
Fesādın dühn-i bādâm oldı dāfi'*

71. Korum Aşı

1. *Korum aşı soğukdur hem kurudur
Keser şafrāyı vardur küllī nef'i*
2. *Muħarrik sīne rencin līk olur
Enār u mağz-ı bādâm ile def'i*

69 Keşkek.

- 1 Keşkeğin yapısı sıcak ve yaştır. Bunun tabiatı meniye kuvvet verir.
- 2 Lâkin mide zafiyetine zarardır. Süt ve badem yan etkisini giderir.
Keşkek: Et ile buğdayın dövülüp ezilmesiyle yapılır.

70 Somak.

- 1 Somağın tabiatı soğuk ve kurudur. Bu mide gevşekliğine pek iyidir.
- 2 Göğüs ağrısını artırır. Yan etkisini badem yağı giderir.
Sumak: Bu ağaç küçükdür; taşlıkda ve kayalarda biter. Tülâni, kırmızıya mâ'il ve eṭrâfi kertikli yaprağı vardır. Yapracağını kaynadup şuyın içmek yâhüd anuñla ihtikân etmek kan ile gelen ishâli keser. Yemişini ya'ni tohumunu saħk édüp ta'am eylemek yâhüd kaynadup şuyın içmek karın ağrısına ve sürmesine ve kan ile gelen ishâle nâfi'dür. 'ABDU'R-RAḤMÂN: *Kitābu'n-Nebât*.

71 Korum Çorbası.

- 1 Korum aşısı soğuktur hem de kurudur. Ödüs keser, hepten iyidir.
- 2 Göğüs hastalığını tahrik eder. Lâkin nar ve badem içi bunu giderir.

72. Bozca Aşı

1. *Şoğukdur mu'tedildür bozca aşu
Éder tetríc ile bu def'-i şafrā*
2. *Egerçi mi'deye vardur fesādı
Yéyeler bāl ile pişmişce helvā*

73. Nohūd Şuyı

1. *Nohūd şuyı dahı issi vü yaşdur
Anuñ nef'i kamu aşlardan a'lā*
2. *Velī kemdür mizāc-ı şafrāvīye
Korukla sirke islāh éder ammā*

74. Havuç Kalyesi

1. *Havucuñ kalyesi issi vü yaşdur
Menīyi arturur eyler ziyāde*
2. *Velākin mi'deye eyler mazarrat
Éder ekşi enār aña ifāde*

75. Bādincān Kalyesi

1. *Bādincān kalyesi kuru vü issi
Getürür gāyet-ile iştiḥāyı*

72 Bozca Çorbası.

- 1 Bozca çorbası soğuk ve yaştır. Yavaş yavaş ödü giderir.
- 2 Ama mideye zarar verir. Balla pişmiş helva yemelidir.

73 Nohut Çorbası.

- 1 Nohut suyu da sıcak ve yaştır. Bunun yararı bütün yemeklerden iyidir.
- 2 1774'te yok. Ancak ödlü tabiata yaramaz. Korukla sirke bunu dengeler.

74 Havuç Kızartması.

- 1 Havucun kızartması sıcak ve yaştır. Meniyi artırır çoğaltır.
- 2 Lâkin mideye zarar verir. Ekşi nar buna iyi gelir.

75 Patlıcan Kızartması.

- 1 Patlıcan kızartması kuru ve sıcaktır. İştah artırır.

- 128^b 2. *Velâkin sevdevî emrâza kemdür
Vérür sirkeyle şu aña şifâyı*
76. **Börek Tutmaç Aşı**
1. *Börek tutmaç aşu hem mu'tedildür
Bağırsak yarasına oldı nâfi'*
2. *Muzurdur lîk südde rencine bu
Nebât anuñ mazarratını dâfi'*
77. **Sütlü Pirinç**
1. *Dağı sütlü pirinç pes mu'tedildür
Bu nâfi'dür bağırsak yarasına*
2. *Velâkin südde rencini muhıldür
Yéye sükker nebâti çâresine*
- 216^a 78. **Tâze İncir**
1. *Dağı issi vü yaşdur tâze incir
Mesâne kumunu sürer éder pāk*
2. *Velî eyler şikemde renci tahrik
Sirkencübîn anuñ rencin éder pāk*

2 Öd hastalıklarına iyi gelmez. Sirkeyle su buna iyi gelir.

76 **Börek Tutmaç Çorbası.**

1 Börek tutmaç aşu hem ılımlıdır. Bağırsak yarasına iyi gelir.

2 Lâkin tıkanıklık rahatsızlığına iyi gelmez. Şeker kamışı bunun yan etkisini giderir.

77 **Sütlü Pirinç.**

1 Sütlü pirinç de ılımlıdır. Bu bağırsak yarasına iyi gelir.

2 Lâkin tıkanıklık sıkıntısını çözer. Giderilmesi için şeker kamışı yemelidir.

78 **Tâze İncir.**

1 Tâze incir sıcak ve yaştır. Sidik yolu kumunu atar temizler.

2 Karında ağrıyı tahrik eder. Sirkeli bal şerbeti bu sıkıntıyı giderir.

79. Kuru İncir

1. *Daḥı issi vü yaşdur kuru incir*
Éder boğaz tutulmasını telyin
2. *Olur yavşakla sirke hâşıl andan*
Yéyeler def'ine bādām-ı şirin

80. Engür

1. *Daḥı olmuş üzüm de mu'tedildir*
Derünü kızdurur koymaz bürüdet
2. *Velī tahrik eder renci şikemde*
Yéyeler 'itrifili gide 'illet

81. Tatlı Enār

1. *Enāruñ tatlısı da mu'tedildir*
Meniye vérür anuñ ekli kuvvet
2. *Egerçi arturur safrayı daḥı*
Éder ekşi bile def'-i mazarrat

79 Kuru İncir.

- 1 Kuru incir de sıcak ve yaştır. Boğaz tutulmasını yumuşatır.
- 2 Yavşakla sirke bundan olur. Giderilmesi için tatlı badem yemelidir.

80 Üzüm.

- 1 Olmuş üzüm de ılımlıdır. İçi kızdırır, soğukluk bırakmaz.
- 2 Lâkin karında ağrıyı tahrik eder. İtrifili yiyince sıkıntı geçer.

81 Tatlı Nar.

- 1 Narın tatlısı da ılımlıdır. Bunun yenmesi meniye kuvvet verir.
- 2 Safrayı artursa da ekşi ile zararı giderilir.

82. Ekşi Enâr

1. *Enâruñ ekşisi kuru ve yaşıdur
Bu dâfi'dür cigerde olsa harâret*

- 129^a 2. *Velî âvâza kemdür tutğun eyler
'Asel helvâsı ref' eyler o sâ'at*

83. Tatlı Elma

1. *Dağı bil tatlı elma mu'tedildür
Olur andan ziyâde kuvvet-i dil*

2. *Velî lâgar olana zarrı vardur
Eger haızın olsa olur nef'i hâşıl*

84. Sîb-i Ekşi

1. *Soğuktur hem kurudur ekşi elma
Bu dâfi'dür ten olsa pür-harâret*

2. *Velî kemdür mefâşıl zağmetine
Éder gülbeşeker def'-i mazarrat*

85. Tâze Hurmâ

1. *Dağı issi vü yaşıdur tâze hurmâ
Soğuk mi'deye olur nef'i hâşıl*

82 Ekşi Nar.

1 Narın ekşisi kuru ve yaştır. Karaciğerde hararet olsa bu giderir.

2 Sese iyi gelmez tutukluk eder. Bal helvası o saat giderir.

83 Tatlı Elma.

1 Tatlı elma ılımlıdır. Bundan yürek çok kuvvetlenir.

2 Zayıf olana zararı vardır. Sindirilirse yararlı olur.

84 Ekşi Elma.

1 Ekşi elma soğuk ve kurudur. Vücut tümünden hararet içinde olsa bu iyi gelir.

2 Eklem ağrılarına iyi gelmez. Güllü şeker yan etkisini giderir.

85 Taze Hurma.

1 Taze hurma sıcak ve yaştır. Soğuk mideye iyi gelir.

2. *Velākin vérür āvāze mazarrat*
Eger huşk ise haşhāş ile kābil

86. Amrūd

1. *Şoğuktur dağı yaşıdır ṭab'-ı amrūd*
Söyündüre yürekde olsa harāret

2. *Velī kemdür bu kulunc zaḥmetine*
Yeyeler zencebīli gide 'illet

216^b 87. Şeft-ālū

1. *Dağı şeft-ālū ṭab'ı yaş u soğuk*
Bu dāfi'dür harāret vērse ḥummā

2. *Velī yaşı degül gehgeh tutana*
'Arağ şorkun söğüdi ḥōşdur ammā

88. Sefercel

1. *Şoğuktur hem kurudur ṭab'-ı ayva*
Vérür bu yürece kuvvet ziyāde

2. *Éder renc-i kuluncı līk taḥrīk*
Aña ḥurmā vü bāl eyler ifāde

2 Lâkin sese yaramaz. Kuru ise haşhaş ile kabildir.

86 Armut.

1 Armudun tabiatı da soğuk ve yaştır. Yürekteki susuzluğu dindirir.

2 Karın burkuntusuna yaramaz. Zencefil ile yenirse sıkıntı geçer.

87 Şeftali.

1 Şeftalinin tabiatı yaş ve soğuktur. Sitma hararet verirse bu giderir.

2 Ara ara nöbet gelene iyi değildir. Sorkun söğüdünün rakısı iyi gelir.
«Gehgeh tutan» maksat bazı bazı gelen nöbettir ki buna «ḥummā-yı ḡab» derler.

88 Ayva.

1 Ayvanın tabiatı soğuk ve kurudur. Bu yürece çok kuvvet verir.

2 Bağirsak burkuntusunu tahrik eder. Buna hurma ve bal iyi gelir.

129^b 89. Nārenc

1. *Dağı nārencün oldı kanı issi*
Olur rencūra bu bādī-i şıḥḥat

2. *Muzırdur lık mi'de süstlüğine*
Éder perverdesi def'-i mażarrat

90. Limon

1. *Şoğukdur kurudur limon ṭab'ı*
Bunuñ var mi'deye çok nef'i bī-şek

2. *Velākin arka rencin ḥāşıl eyler*
Gerekdür tuzla ya şekerle yémek

91. Zerdālū

1. *Dağı zerdālū ṭab'ı yaş u şoğuk*
Keser bu ğāyet-ile teşneligi

2. *Velākin mi'de süstine zarar dur*
Sirkencübün alur ol ḥasteligi

92. Aḳ Düt

1. *Ṭabī'atde yaş u issidür aḳ dut*
Dimāğunı rencini bu oldı dāfi'

89 Portakal.

- 1 Portakalın kanı sıcaktır. Hastaya bu sağılık kaynağıdır.
- 2 Mide gevşekliğine yaramaz. Perverdesi yan etkisini giderir.

90 Limon.

- 1 Limonun tabiatı soğuk ve kurudur. Kuşkusuz bunun mideye çok yararı var.
- 2 Lâkin arka ağrısı yapar. Tuzla ya da şekerle yemelidir.

91 Zerdali.

- 1 Zerdalinin tabiatı yaş ve soğuktur. Susuzluğu bıçak gibi keser.
- 2 Lâkin midesi gevşek olana iyi gelmez. Sirkeli bal şerbeti bu rahatsızlığı giderir.

92 Ak Dut.

- 1 Ak dutun tabiatı yaş ve sıcaktır. Beynin sıkıntısını bu giderir.

2. *Velī renc-i ŧikem olur ziyāde*
Yēsünler 'itrifīli ola nāfi'

93. Siyeh Düt

1. *Ƙara dut tab'ı soĝuƘdur Ƙurudur*
Éder ishālini imsāk Ƙanuñ
2. *Velākin mi'deye vardur fesādı*
Fesādın maŧakī def' eyler anuñ

94. Ƙavun

1. *Tabi'atda Ƙavun issi vü yaŧdur*
Mesāne Ƙumuna var nef'i anuñ
2. *Velākin mi'de süstine zarar dur*
Sirkencübīm iledür def'i anuñ

95. Ƙarpuz

1. *SoĝuƘdur tab'ı Ƙarpuzuñ vü yaŧdur*
Ƙuru vü issi emrāza bu nāfi'

- 130^a 2. *Velī hażm-ı ta'āma pür-mažarrat*
Fesādın sükker anuñ oldu dāfi'

2 Lâkin mide ağrısı artar. İtrifil yenirse giderir.

93 Kara Dut.

1 Kara dutun tabiatı soĝuk ve kurudur. Kanın sulanmasını tutar.

2 Lâkin mide fesadına uğratar. Bu fesadı da sakız otu giderir.

94 Kavun.

1 Kavunun tabiatı sıcak ve yaŧtır. Sidik yolu kumuna iyi gelir.

2 Lâkin mide gevŧekliĝine yaramaz. Ballı sirke bunu giderir.

95 Karpuz.

1 Karpuzun tabiatı soĝuk ve yaŧtır. Kuru ve sıcak hastalıĝa bu iyi gelir.

2 Lâkin yemeklerin sindirimine hiç iyi gelmez. Bunun yan etkisini ŧeker giderir.

217^a 96. Turunc ve Şahtiyār

1. *Turunc u şahtiyār soğuk ve yaşdur
Ciger yürek harâretin éder def*
2. *Muzırdur arkaya vü mi'deye lik
Mevîz u ya 'asel vériür añâ nef*

97. Kabak

1. *Kabak tab'ı soğuktur dahı yaşdur
Keser şusuzluğu komaz harâret*
2. *Velâkin renciniñ def ine çâre
Yéye hardal éde def -i mazarrat*

98. Havuç

1. *Havuç tab'ı dahı issi vü yaşdur
Vériür kuvvet meniye bu ziyâde*
2. *Velâkin tende kanı eyler ihrâk
Éger yérse anı hardalla yéye*

99. Şalgam

1. *Mizâcı şalgamuñ issi vü yaşdur
Bunuñ var mi'deye gâyetde nef'i*

96 Turunç ve Şahtiyar.

- 1 Turunç ve şahtiyar soğuk ve yaştır. Karaciğer ve yürek yanmasını giderir.
- 2 Lâkin arkaya ve mideye iyi gelmez. Kuru üzüm ya da bal buna iyi gelir.

97 Hıyar Kabağı.

- 1 Kabağın tabiatı soğuk ve yaştır. Susuzluğu keser, hararet bırakmaz.
- 2 Lâkin derdinin giderilmesine çare hardal yemektir.

98 Havuç.

- 1 Havucun tabiatı sıcak ve yaştır. Bu meniye çok kuvvet verir.
- 2 Lâkin tende kanı akıtır. Yiyen bunu hardalla yemelidir.

99 Şalgam.

- 1 Şalgamın tabiatı sıcak ve yaştır. Bunun mideye çok yararları vardır.

2. *Mesâne kumını peydâ éder lîk
Olur sirke vü hardal ile def'i*

100. Çükündür

1. *Ŧabî'atde çükündür issidür bil
Çeker tedrîc-ile şuyı cigerden*
2. *Velâkin mi'deyi rencîde eyler
Yé sirkeyle anı korğma zararadan*

101. Ŧurp

1. *Ŧabî'atde kurudur issidür turp
Ŧa'âmı gerçi hazm eyler bu a'lâ*
2. *Velâkin dâ'im eyler renci tahrîk
Fesâdın sirke işlâh eyler ammâ*

102. Lağna

1. *Kelem tab'ı soğuktur hem kurudur
Dağıdur süddeyi açar cigerden*

- 130^b 2. *Ciger nârını yakar şıkleti lîk
Halâş eyler et anı ol zararadan*

2 Lâkin sidik yolu kumu yapar. Sirke ve hardalla yenmesi bunu düzeltir.

100 Pancar.

1 Pancarın tabiatı sıcaktır. Yavaş yavaş karaciğerde toplanan suyu çeker.

2 Lâkin mideyi incitir. Sirkeyle yiyince yan etkisinden korkmamalıdır.

101 Turp.

1 Turpun tabiatı kuru ve sıcaktır. Yemekleri güzel sindirir.

2 Lâkin hep hastalığı tahrik eder. Fesadını sirke giderir.

102 Lâhana.

1 Lâhananın tabiatı soğuk ve kurudur. Karaciğerden tıkanıklığı dağıtır, açar.

2 Çoğu karaciğer ateşini alevlendirir. Bu yan etkiden et kurtarır.

103. Bādincān

1. *Ḳurudur issidür ṭab'-ı bādincān*
Açar ol ğāyet-ile iştihāyı
2. *Velī hulk u dehende yara eyler*
Vérür sirkeyle yağ añā şifāyı

104. Sarımsak

1. *Şarımsağın kuru vü issi ṭab'ı*
Muḫālif yélleri taḫlil eyler
2. *Velī zaḫmet vérür dā'im dimāğa*
Fesādın yağ anuñ tebdil eyler

217^b 105. Soğan

1. *Şoğanuñ ṭab'ı issi vü kurudur*
Éder şulardan ol def'-i mazarrat
2. *Velī peydā olur derd-i ser andan*
Fesādın yağ alup def' ola 'illet

106. Marul

1. *Şoğuktur dahı yaşıdur ṭab'-ı marul*
Getürür uyḫu eyler şaf kanı

103 Patlıcan.

- 1 Patlıcanın tabiatı kuru ve sıcaktır. Gayet güzel iştah açar.
- 2 Boğazda ve ağızda yaralar açar. Sirkeyle zeytinyağı buna iyi gelir.

104 Sarımsak.

- 1 Sarımsağın tabiatı kuru ve sıcaktır. Yaramaz yel düğümlerini çözer.
- 2 Lâkin daima beyine sıkıntı verir. Bunun bozduğunu zeytinyağı düzeltir.

105 Soğan.

- 1 Soğanın tabiatı sıcak ve kurudur. Sulardan gelecek zararı giderir.
- 2 Lâkin bundan baş ağrısı ortaya çıkar. Fesadını yağ alır, sıkıntı gider.

106 Marul.

- 1 Serinletici ve susuzluğu gidericidir. Uyku verir, kanı temizler.

2. *Velī za'f-ı başar olur ziyāde*
Kerefs-ile yēnürse yok ziyānı

107. Kerefs

1. *Kerefsüñ tab'ı issi vü kurudur*
Dağıdur süddeyi eyler küşāde
2. *Velī gāyetde kemdür ol şudā'a*
Marul ıslāh édüp eyler ifāde

108. Kāsni

1. *Mizāc-ı kāsni şoğuk ve yaşdur*
Bu dāfi'dür ciğerde olsa harāret
2. *Velī geç haşm olur oldur fesādı*
Bulur bezr-i kutūna ile hıffet

109. İsfanağ

1. *Mizācı İsfanağın yaş u şoğuk*
Giderür öksürük ulu kiçinden
2. *Žarar vērürse hařm-ı mi'deye ol*
Yéyeler bir sehlice dārçinden

2 Lâkin göz zafiyeti artar. Kerevizle yenirse yan etkisi gider.

107 Kereviz.

1 Kerevizin tabiatı sıcak ve kurudur. Tıkanıklığı giderir, sidik yolunu açar.

2 Lâkin baş ağrısına hiç yaramaz. Marul ıslāh edip iyi gelir.

108 Kasni.

1 Kasnının tabiatı soğuk ve yaştır. Bu karaciğerdeki susuzluğu giderir.

2 Lâkin geç sindirilir, kötü yan budur. Keten tohumu ile hafifletilmiş olur.

109 İspanak.

1 İspanağın mizacı yaş ve soğuktur. Büyükten küçükten öksürüğü giderir.

2 Midenin sindirimine zarar verirse, yalnızca tarçın yesinler.

131^a 110. Turağ Otu

1. *Dağı turağ otı soğuk ve yaşıdur
Bunuñ var mi'deye vii kayye nef'i*
2. *Dimāğa eyler ise ger ziyāni
Olur bu āb-ı limōn ile def'i*

111. Tarhūn

1. *Qurudur issidür bu tab'-ı tarhūn
Anuñ issi kavī eyler mizacı*
2. *Velākin teşnelik olur ziyāde
Kerefs-ile olur anuñ 'ilācı*

218^a 112. Na'na'

1. *Qurudur issidür na'na' tab'ı
Vérür kuvvet yürege mi'deye ol*
2. *Velī alur gözüñ rüşenliğini
Meger kim yéyeler anuñla marul*

110 Durak Otu.

- 1 Durak otu da soğuk ve yaşıdır. Bu mideye ve kusmaya iyi gelir.
- 2 Beyine ziyan eylerse bu limon suyuyla giderilir.

111 Tarhun.

- 1 Tarhunun tabiatı kuru ve sıcaktır. Bunun kokusu mizacı kuvvetlendirir.
- 2 Lâkin çok susuzluk verir. Bunun ilâcı kerevizdir.
Tarhūn: Ekşeriyâ salata ile berâber ekl olunur ve dağı andan turşu yapılır, ta'âma iştihâ getirür, yéli dağıdır. 'ABDU'R-RAHMÂN: *Kitābu'n-Nebât.*

112 Nane.

- 1 Nananın tabiatı kuru ve sıcaktır. Yürege ve mideye kuvvet verir.
- 2 Lâkin gözün parlaklığını alır. Bununla marul yemelidir.

113. Cevz-i Hindî

1. *Daḥı issi vü yaşdur cevz-i hindî*

Bu nâfi' tîz-ṭab' olan kişiye

2. *Velî geç hażm olur oldur fesâdı*

Meger anı yéyen sükkerle yéye

114. Fıstık

1. *Ḳurudur issidür bu ṭab'-ı fıstık*

Dağıdur süddeyi açar ciğerden

2. *Egerçi olur ol şafrâya mülhak*

Anuñ def'i için yéye şekerden

115. İgde

1. *Şoğukdur hem Ḳurudur ṭab'-ı igde*

Éder bu mestî mestâneġanı

2. *Velâkin mi'deye vérür yübüset*

Eger sükkerle yérse yok ziyânı

116. Bâdem

1. *Şoğukdur yaşdur hem ṭab'-ı bādām*

Ṭutar bu sîneyi dâ'im mülâyim

113 Hindistan Cevizi.

1 Hindistan cevizi sıcak ve yaştır. Bu tez yaratılışlı kişiye iyi gelir.

2 Yaramaz yanı geç sindirilmesidir. Bunu yiyen şekerle yemelidir.

114 Fıstık.

1 Fıstığın tabiatı kuru ve sıcaktır. Karaciğerden tıkanıklığı açar dağıtır.

2 Öd kesesine ulaşırsa bunun giderilmesi için şeker yemelidir.

115 İgde.

1 İgdenin tabiatı soğuk ve kurudur. Sarhoşlara sarhoşluk verir.

2 Lâkin mideye kuruluk verir. Şekerle yenirse yan etkisi yoktur.

116 Badem.

1 Bademin tabiatı soğuk ve yaştır. Bu göğüsü daima yumuşak tutar.

2. *Velâkin mi'de şişkin olur andan*
Yéyeler anı biryân ile dâ'im

117. Cevz-i Rûmî

1. *Ceviz tab'ı dağı kuru ve issi*
Bulur mi'de egerçi kuvvet andan
2. *Dimağı kapadup vérür mazarrat*
Gider bādām ile zahmet andan

118. Ünnāb

1. *Velī ünnābuñ oldu tab'ı bārid*
Bedende kanı eyler pāk ü şāfī
2. *Velī eyler şikemde renci tahrik*
Olan kişniş üzümdür aña şāfī

119. Pırasa

1. *Dağı tab'-ı pırasa issi vü yaşıdur*
Bunuñ arkaya verür tab'ı kuvvet

- 131^b** 2. *Żarar eyler dimāğa vü dehāna*
Éder bu şeytrac def'-i mazarrat

2 Lâkin mide şişkinliği verir. Bunu kızartma et ile yemelidir.

117 Rum Cevizi.

1 Cevizin tabiatı da kuru ve sıcaktır. Bundan mide kuvvet bulur.

2 Beyini kapatıp zarar verir. Bu sıkıntı badem ile ondan gider.

118 Çiğde.

1 Ünnabın tabiatı soğuktur. Bedendeki kanı temizler saf eder.

2 Karında ağrıyı tahrik eder. Buna iyi gelen kişniş üzümüdür.

119 Pırasa.

1 Pırasanın tabiatı sıcak ve yaştır. Bunun tabiatı arkaya kuvvet vermesidir.

2 Beyine ve ağıza zarar verir. Bunun yan etkisini burçak giderir.

Şeytrac, şeyhtrac: Burçak otudur ki buña horöşçuğ oti da déler. Kökini yâhüd sirkencübin veyâ meyân kôki maţbûhıyla veyâhüd bâde ile kaynadup içmek maĥbûs olan bevlî ve ĥayzî idrâr éder, maşşaldaki ağrıları iyidür. el-BUSTÂNÎ: *Muĥîtu'l-Muĥît*. Dişotugiller. Fr. plumbaginée.

120. Mevīz

1. *Mevīzün tab'ı daħı issi vü yaş
Boğaz derdine vérür bu şifāyı*
2. *Velī kanı yıkar ebdān içinde
Hıyar ıslāh édüp vérür devāyı*

121. Pirinç

1. *Pirincün tab'ı bāriddür kurudur
Bu issi mi'deliye gerçi hōşter*
2. *Éder peydā velī renc-i kuluncı
Anı ıslāh éder yağ-ıla sükker*

122. Noħūd

1. *Noħūd tab'ı daħı issi vü yaşdur
Vérür kuvvet meniye éy karındaş*
2. *Velākin mi'deye verür mazarrat
Anı ıslāh éder yenürse haşhaş*

123. Burçak

1. *Şoğukdur mu'tedildür tab'-ı burçak
Zükām u öksürük derdine nāfi'*

120 Kuru Üzüm.

- 1 Kuru üzümün tabiatı da sıcak ve yaştır. Boğaz hastalığına iyi gelir.
- 2 Lâkin bedendeki kanı yıkar. Bunu hıyar ıslâh edip şifa verir.

121 Pirinç.

- 1 Pirincin tabiatı soğuk ve kurudur. Sıcak mideliye daha iyidir.
- 2 Lâkin mide burkuntusu peyda eder. Bunu yağ ile şeker giderir.

122 Nohut.

- 1 Nohudun tabiatı sıcak ve yaştır. Meniye kuvvet verir.
- 2 Lâkin mideye zarar verir. Haşhaş yenirse bu iyileşir.

123 Burçak.

- 1 Burçağın tabiatı soğuk ve kurudur. Nezle ve öksürük derdine iyi gelir.

2. *Ḥalel véür velī diş köklerine*
Fesâdın revġanī bādām dāfi'

218^b 124. **Buğday**

1. *Daḥı issi vü yaşdur ṭab'-ı buğday*
Oñuldur merhemî anuñ çıbanı
2. *Velâkin mi'de içre hazmı geçdür*
Meger ṭatlu ṭatup yéyeler anı

125. **Mercimek**

1. *Ḳurudur mu'tedildür mercimek ḥōş*
Véür bu mi'deye kuvvet serindür
2. *Ḥalel véür ger olsa mâliḥulyâ*
Anı ıslâḥ éder ekl-i çükündür

126. **Bakla**

1. *Şoğukdur hem Ḳurudur ṭab'-ı bakla*
Bu renc-i öksürüğe gerçi ḥōşter
2. *Velâkin ḥîre véürür nür-ı çeşme*
Anı ıslâḥ éder tuz ile sa'ter

2 Lâkin diş köklerine zarar verir. Fesadını sıvı badem yağı giderir.

124 **Buğday.**

1774'te yok.

1 Buğdayın tabiatı sıcak ve yaştır. Bunun merhemî çıbanı iyileştirir.

2 Lâkin midede sindirimi geçtır. Tatlı katıp yenirse iyi olur.

125 **Mercimek.**

1 Mercimek kuru ve ılımlıdır. Mideye kuvvet verir, serindir.

2 Kuruntuyu vesveseyi giderir. Çükündür yemesi buna iyi gelir.

126 **Bakla.**

1 Baklanın tabiatı soğuk ve kurudur. Bu öksürük derdine daha iyi gelir.

2 Lâkin göz ışığına donukluk verir. Bunu tuz ile kekik iyi eder.

127. Bögrülce

1. *Şoğukdur kurudur bögrülce tab'ı*
Semirdür bu teni lâğar olanı
- 132 2. *Velâkin dîdeye vérür mazarrat*
Eger ayva yér ise yok ziyânı

128. Bâl

1. *Ḳurudur issidür bâluñ mizâcı*
Lisânun etlerine nef'i kat kat
2. *Veli şafra olur andan ziyâde*
Éder bu maştakî def'-i mazarrat

219^a 129. Şeker ve Ḳand

1. *Şekerle kand tab'ı issi vü yaş*
Ciger derdide vérürler şifâyı
2. *Keser 'ayşı vü susuzluk götürür*
Vérür ekşi enâr aña devâyı

130. Nebât Şekeri

1. *Nebatuñ dahı tab'ı issi vü yaş*
Tutar bu tab'-ı insânı mülâyim

127 Bögrülce.

1 Bögrülcenin tabiatı soğuk ve kurudur. Teni zayıf olanı şişmanlatır.

2 Lâkin göze yaramaz. Ayva yenirse zararı olmaz.

128 Bal.

1 Balın tabiatı kuru ve sıcaktır. Dil etlerine kat kat iyi gelir.

2 Lâkin bundan öd artar. Bunun yan etkisini sakız otu giderir.

129 Şeker ve Taş Şeker.

Şeker: Sükker 3021.

1 Şekerle taş şekerin tabiatı sıcak ve yaştır. Karaciğer rahatsızlığına iyi gelir.

2 İştahı keser ve susuzluğu giderir. Buna ekşi nar iyi gelir.

130 Nebat Şekeri.

1 Nebatın da tabiatı sıcak ve yaştır. Bu insanın tabiatını yumuşak tutar.

2. *Velī kanı göyündürür bedende
Gül-âb ile yéyeler anı dâ'im*

131. Bâl Helvası

1. *'Asel helvası daħı issi vü yaş
Vérür kuvvet menîye bu ziyâde*
2. *Muzırdur şafrāvī olan mizāca
Şıgır yağı ile eyler ifāde*

132. Helvâ-yı Şekker

1. *Hekīmān dēdiler helvâ-yı şekker
Dimāğa nāfi' ü hem mu'tedildür*
2. *Velâkin havf-ı renc-i mi'de var bil
Yémelü dühn-i bādām ol muhıldür*

133. Bekmez Helvası

1. *Daħı helvâ-yı bekmez issi vü yaş
Bu oldı öksürük rencini dāfi'*
2. *Velī var mi'deye anuñ fesādı
Koruk yérlerse olur aña nāfi'*

2 Lâkin bedende kanı koyulaştırır. Boyuna gül suyu ile yemelidir.

131 Bal Helvası.

1 Bal helvası da sıcak ve yaştır. Bu meniye çok kuvvet verir.

2 Ödlü tabiata iyi gelmez. Sığır yağı ile iyileşir.

132 Şeker Helvası.

1 Hekimler şeker helvası için beyine iyi gelir hem de ılımlıdır dediler.

2 Lâkin mide ağrısı korkusu vardır. Badem yağı ile yemelidir, bozar.

133 Pekmez Helvası.

1 Pekmez helvası da sıcak ve yaştır. Bu öksürük derdini giderir.

2 Lâkin bunun mideye zararı vardır. Koruk yerlerse buna iyi gelir.

134. Pālūde

1. *Daḥı pālūde ṭab'ı issi vü yaş*
Vérür öykenlere hem sīneye nef'
2. *Cigerde süddeye ammā zarar dur*
Éder ṭatlu ile ekşi anı def'

135. Kaṭā'if

1. *Daḥı ṭab'-ı kaṭā'if issidür bil*
Bu nāfi' mi'de vü öykenlere hem
2. *Velâkin kaynadur dâ'im dimâğı*
Yéye ekşi enârı bile her-dem

132^b 136. Rişte

1. *Daḥı rişte mizâcı issi vü yaş*
Olur tîz hâzm çok vérür ğudâyı
2. *Velâkin mi'de za'fına zarar dur*
Vérür bādâm u kand aña devâyı

137. Tâze Penîr

1. *Daḥı bu tâze peynir yaş u soğuk*
Semridür ol beden ki ola lâğar

134 Pelte.

- 1 Peltenin de tabiatı sıcak ve yaştır. Akciğere ve göğse iyi gelir.
- 2 Karaciğerde tıkanıklığa iyi gelmez. Tatlı ile ekşi bunu giderir.

135 Kadayıf.

- 1 Kadayıfın tabiatı sıcaktır. Bu mide ve akciğerlere iyi gelir.
- 2 Lâkin hep beyni kaynatır. Her zaman yanında ekşi nar yemelidir.

136 Erişte.

- 1 Eriştenin tabiatı sıcak ve yaştır. Çabuk sindirilir ve çok besleyicidir.
- 2 Lâkin mide zafiyetine iyi gelmez. Badem ve taş şeker buna iyi gelir.

137 Taze Peynir.

- 1 Taze peynir de yaş ve soğuktur. Zayıf vücudu şişmanlatır.

2. *Žarar véürse renc-i süddeye ol
'Asel ile yéyeler ola hōšter*

219^b 138. Kuru Penir

1. *Kuru peynir mizacı kuru issi
Anuñ ishâle vardur gerçi nef'i*
2. *Mesâne kumunu peydâ éder lîk
Olur bir cüz'î et yémekle def'i*

139. Süzme Yoğurt

1. *Yoğurduñ süzmesi hem mu'tedildür
Gögüse öykene bu hōš şifâdur*
2. *Halel véür velî hummāya ğāyet
Aña kişniş üzüm tâze devâdur*

140. Ekşi Yoğurt

1. *Dağı ekşi yoğurt soğuk ve yaşdur
Semridür bu teni lâğar olanı*
2. *Velî véür zarar diş köklerine
Éder bu bal şuyı işlâh anı*

2 Tıkanıklık rahatsızlığına zarar verir. Bal ile yenirse daha iyi olur.

138 Kuru Peynir.

1 Kuru peynirin mizacı kuru ve sıcaktır. Bunun ishale yararı vardır.

2 Lâkin sidik yolu kumu yapar. Biraz et yemekle bu giderilir.

139 Süzme Yoğurt.

1 Yoğurdun süzmesi de ılımlıdır. Göğse ve akciğere iyi şifadır.

2 Lâkin sıtmaya yaramaz. Buna kişniş üzümü taze ilâçtır.

140 Ekşi Yoğurt.

1 Ekşi yoğurt soğuk ve yaştır. Bu vücudu zayıf olanı şişmanlatır.

2 Lâkin diş köklerine iyi gelmez. Bal suyu buna iyi gelir.

141. Berrī Benefşe Ŧoĥusı

1. *Daĥı berrī benefşe yaş soĥuĥdur*
Dimāġı issi olana vérür nef'
2. *Ĥarāret olsa yürekde zarar dur*
Anı nergis koĥulamaĥ éder def'

142. Nergis Ŧoĥusı

1. *Daĥı nergis koĥusı mu'tedildür*
Aĥar issi dimāġdan süddeyi bu
2. *Ĥalel vérür velī soĥuĥ dimāġa*
Benefşe koĥusıdur aña ĥōş-bü

143. Ŧırmızı Gül Ŧoĥusı

1. *Ŧızıl gül koĥusı Ŧab'-ı soĥuĥdur*
Anuñ koĥusı eyler gönli ĥōşter
- 133^a 2. *Velākin ĥāşıl eyler ol zükāmu*
Ŧoĥa kāfür u şandāl daĥı 'anber

144. Süsen Ŧoĥusı

1. *Ŧoĥusı süsenüñ issi vü yaşdur*
Dimāġa tız geçer koĥusı anuñ

141 Daġ Menekşesi Kokusu.

- 1 Yabani menekşe yaş ve soĥuktur. Beyni sıcak olana iyi gelir.
- 2 Yürekteki hararete iyi gelmez. Bunu nergis koklamak giderir.

142 Nergis Kokusu.

- 1 Nergis kokusu da ılımlıdır. Sıcak beyinden tıkanıklığı açar.
- 2 Soĥuk beyine yaramaz. Menekşe kokusu buna iyi kokudur.

143 Ŧırmızı Gül Kokusu.

- 1 Ŧırmızı gül kokusunun tabiatı soĥuktur. Bunun kokusu gönli çok hoş eder.
- 2 Lâkin nezle peyda eder. Kâfür, sandal ve amber koklamalıdır.

144 Zambak Kokusu.

- 1 Zambaġın kokusu sıcak ve yaştır. Bunun kokusu beyne çabuk geçer.

2. *Velī baş ağrısın eyler ziyāde*
Süre şandāl devāsın eyler anuñ

145. Şandāl Koşusu

1. *Şoğukdur kurudur şandāl koşusu*
Vérür bu derd-i ser yok nef'i anuñ
2. *Halel vérür dahı āvāze nev'e*
Olur cüllāb ile bil def'i anuñ

146. Būy-ı 'Öd

1. *Kurudur issidür 'ödüñ koşusu*
Dimāguñ rencini bu oldı dāfi'
2. *Velī yok nef'i her issi dimāga*
Olur bu būy-ı kâfur aña nafi'

220^a 147. Būy-ı Kâfur

1. *Şoğukdur kurudur hem būy-ı kâfur*
Burun kanın keser koşusu ekşer
2. *Menīyi süst éder ammā ki anı*
Benefşe ile nilüfer hōş eyler

2 Lâkin baş ağrısını artırır. Bunu sandal giderir, devasını yapar.

145 Sandal Kokusu.

1 Sandal kokusu soğuk ve kurudur. Bu baş ağrısı verir, yararı yoktur.

2 Ses türüne zarar verir. Bunun giderilmesi gül suyu iledir.

146 Öd Kokusu.

1 Ödün kokusu kurudur sıcaktır. Beynin ağrısını bu giderir.

2 Lâkin her sıcak beyine yaramaz. Buna kâfur kokusu iyi gelir.

147 Kâfur Kokusu.

1 Kâfur kokusu da soğuk ve kurudur. Kokusu çoğunlukla burun kanını keser.

2 Meniyi gevşetir, ama bunu da menekşe ile nilüfer iyileştirir.

148. Būy-1 Misk

1. *Ŧurudur issidūr miskin koḥusu*
Éder koḥusu göz nūrın ziyāde
2. *Ŧurudur lĭk ol issi dimāḡı*
Vérür koḥusu kâfûrun ifāde

149. Būy-1 'Anber

1. *Ŧoḥusu 'anberūñ issi vü yaşdur*
Dimāḡ u dil bulur būyıyla kuvvet
2. *Muzırdur safrāvī olan mizāca*
Gider būy-1 hıyar ile mazarrat

150. Havā-yı Ĥammām

1. *Daḡı ḡammām havāsı issi vü yaş*
Yarar cümleye anuñ i'tidāli
2. *Getürür lĭk issi kan rencin*
Şoḡuk şerbetledür anuñ zevāli

151. Havā-yı Faşl-1 Bahār

1. *Havāsı nev-bahāruñ issi vü yaş*
Bu faşluñ cümleye yarar havāsı

148 Misk Kokusu.

- 1 Miskin kokusu kuru ve sıcaktır. Bunun kokusu göz nurunu artırır.
- 2 Bu sıcak beyni kurutur. Buna kâfur kokusu iyi gelir.

149 Amber Kokusu.

- 1 Amberin kokusu sıcak ve yaştır. Kokusuyla beyin ve yürek kuvvet bulur.
- 2 Ödlü olan tabiata yaramaz. Hıyar kokusu ile yan etki gider.

150 Hamam Havası.

- 1 Hamam havası sıcak ve yaştır. Bunun ılımlısı herkese yarar.
- 2 Lâkin sıcaklık kan basıncını artırır. Bunun gitmesi soḡuk şerbetledir.

151 İlkyaz Havası.

- 1 İlkyaz mevsiminin havası sıcak ve yaştır. Bu mevsimin havası herkese iyi gelir.

133^b 2. *Muzırdur şafrāvī olan mizāca
Müleyyin şerbet iledür devāsı*

152. **Havā-yı Faşl-ı Yaz**

1. *Havā-yı faşl-ı yaz issi vü kuru
Kurudur bu ten-i insānı ğāyet*
2. *Ķatı za'f-ı ten andan hāşıl olur
ŞoğuĶ şerbetledür andan selāmet*

153. **Havā-yı Faşl-ı Ħarīf**

1. *Havā-yı faşl-ı güz kuru şoğuĶdur
İrişür canāvarlardan mażarrat*
2. *'Ufūnetden olur insān hāste
Bulur hammāmda yağ sürünse şıĥhat*

154. **Havā-yı Faşl-ı Şitā**

1. *Havā-yı faşl-ı kış yaş u şoğuĶdur
Gelür bundan ziyāde hażma kuvvet*
2. *Velī aĥlāt-ı şafrā balĝam artar
Géye penbe Ķabā gidince şiddet*

2 Ödlü olan tabiata yaramaz. Devası yumuşatıcı şerbet iledir.

152 **Yaz Havası.**

- 1 Yaz mevsiminin havası sıcak ve kurudur. İnsan vücudunu çok kurutur.
- 2 Birçok vücut hâlsizliĝi bundan ortaya çıkar. Bundan kurtuluş soĝuk içeceklerdir.

153 **Güz Havası.**

- 1 Güz mevsiminin havası kuru soĝuktur. Mikroplardan hastalık kapılır.
- 2 Havanın aĝırlıĝından insan hasta olur. Hamamda yağlanılırsa saĝlık bulunur.

154 **Kış Havası.**

- 1 Kış mevsiminin havası yaş ve soĝuktur. Bundan sindirime çok kuvvet gelir.
- 2 Lâkin öd ve balgam karışımları artar. Şiddet gidinceye dek pamuklu giyecekler giymelidir.

220^b 155. İbrişim Cāmesi

1. *Laṭīf issidür ibrişim mizācı*
Semridür bu teni lâğar olanı

2. *Ža'īf eyler deriyi kıl 'ilācı*
Ŗo penbe altına dikdür géy anı

156. Bez Ŗaftān

1. *Derūni serd éder bu penbe cāme*
Şoğuk āfetlerin def' éder ammā

2. *Çoğaldur kehleyi ammā bedende*
Sürüne zībağ-ı mürdeye a'zā

157. Keten Cāmesi

1. *Dağı keten derūni issi eyler*
Hem eyler tenleri bu serd-i rengīn

2. *Velākin ᖗaynadur ᖗanı bedende*
Bulur ol ibrişim ᖗatmağla teskīn

158. İpek Cāme

1. *İpek cāme laṭīf ü issi olur*
Şoğuk olan mizāca oldu nāfi'

155 İbrişim Giysisi.

- 1 İbrişimin tabiatı ince sıcaktır. Vücudu zayıf olanı şişmanlatır.
- 2 Deriyi zayıflatır. Bunun altına pamuk diktirerek giymek ilâcıdır.

156 Bez Kaftan.

- 1 Bez giyecek içi soğuk tutar, ama soğuk sıkıntılarını giderir.
- 2 Ama bedende biti artırır. Azalar öldürülmüş civayla ovulmalıdır.

157 Keten Giysisi.

- 1 Keten de içi ısıtır. Hem bu teni çeşitli derecede serin tutar.
- 2 Lâkin vücutta kanı kaynatır. Bu ibrişim katmakla sakinleşir.

158 İpek Giysi.

- 1 İpek giyecek lâtif ve sıcak olur. Soğuk olan tabiata iyi gelir.

2. *Velâkin kızdurur kanı bedende
Fesâdı penbe kırsan ola dâfi'*

159. Ser-â-ser Câme

1. *Ser-â-ser câme dağı mu'tedildür
Menîye vefret ü hem cisme kuvvet*
2. *Mâzarrat yok durur tab'ına hergiz
Bu vérür her faşda cisme râhat*

132^b 160. Samür Kürk

1. *Kurudur issidür sammür kürki
Hunâkı rencini bu hoş eder def'*
2. *Velî vérür mizâca bu kuşuru
Harîr altına géyseler vérür nef'*

161. Kâküm ve Sincâb Kürk

1. *Dağı sincâb u kâküm mu'tedildür
Géyerlerse nef'ileridür cüvânân*
2. *Velâkin pîre yokdur nef'i anuñ
Meger ola harîr altına kaftân*

2 Lâkin bedende kanı kızdırır. Pamuk konursa bu yan etki giderilmiş olur.

159 Seraser Giyecek.

1 Seraser giyecek ılımlıdır. Meniye çokluk hem bedene kuvvet verir.

2 Tabiatında hiçbir olumsuzluk yoktur. Bu her mevsimde vücuda rahatlık verir.

160 Zerdava Kürkü.

1 Samur kürkü kuru ve sıcaktır. Boğmaca (bademcik) hastalığını bu iyi giderir.

2 Lâkin bedene verdiği zararı altına ipek giymekle giderilebilir.

Zerdeva: (< Fa. zar+d+a+va 'sarışın ~ sarımtık ~ sarımtıl kuyruk') Ağaç sansarı.

161 Kakum ve Tiyin (Çökelez) Kürk.

1 Kakum ve tiyin de ılımlıdır. Gençler giyerlerse yararlarıdır.

2 Lâkin yaşlıya yaramaz. Altına ipek kaftan olursa başka.

162. Li-Mü'ellifi-hi

1. *Marîz-i teşne-dil âb-ı hayât bulmaz ise*
Bu nazm-ı şâfi' ü hem âbdâr kâfidür

2. *'Alîl-i sâ'ile dârü 'ş-şifâ-yı 'âlemde*
Şifâ-yı şadr olacağ bir cevâb-ı şâfidür

163. Ve-le-hu Eyzan

1. *Şad âferin o tab'-ı sühan-âferine ki*
Kem kaṭre baḥr-i 'ilme bu nazm-ı âbdâr

2. *Lâyiğ bu kim kelâmı o deryâ-yı ḥikmetüñ*
Mengüş-ı güş-ı şâh ola çün dürr-i şehvâr

Ḥitâm

Kaynaklar

- Brusalı Meḥmed Ṭâhir [1861-1925]. *'Osmânlı Mü'ellifleri*. İstanbul 1333 [1917], I.
el-Bustânî, Butros b. Bulis el-Lübñânî [1819-1887]. *Muḥîṭü 'l-Muḥîṭ = Dâ'iretü 'l-Ma'ârif*.
Beyrût 1870, 2. c.
Câmî [1414-1492]: *Sofiyane Bir Gazel*: Şerh eden: Arpazade.
[Eldem], Halil Edhem [1861-1938]: *Düvel-i İslâmiyye Tarihî Medhaller ile Takvîmî ve*
Ensâbî Cedvelleri Muhtevîdir: İstanbul, Millî Matba'a, 1345/1927. [Not: Stanley Lane-Poole'un *The Mohammadan dynasties chronological and genealogical tables with historical introductions* [İslâm Devletleri Sülâlesine Dair] (Westminster MDCCCXCIV [1894]) adlı eserinin, tadilât ve daha çok Anadolu Beylikleri ile ilgili kısmında ilâvât ile yapılan bir Türkçe çevirisidir.]
el-Firüzâbâdî, Mecdu 'd-dîn Ebü Ṭâhir Muḥammed b. Ya'qûb [1329-1413]: *el-Uḳyânüsu 'l-Basîṭ fî Tercemeti 'l-Ḳâmüsi 'l-Muḥîṭ*: Çeviren: Cenânioğlu Aḥmed 'Âşım

162 Yazarının.

- 1 Susamış sayrı bengisuyu bulamazsa, bu şifalı hem de sulu nazım yeterlidir.
2 İsteyen hastaya âlemin şifa yurdunda göğse şifa olacak salt bir yanıttır.

163 Bu Da Öyle.

- 1 Yüz yaşasın o sözü yaşayan tabiatlıya ki bu güzel nazım bilim denizine bir damlacıktır.
2 O hikmet denizinin sözü şahın kulağına iri inci gibi küpe olsun.

[1755-1819], [Çeviri: İstanbul 1805-1810], İstanbul I: 'r 21268 [=1852], [II]+943 s. II: r-ç 21269 [=1853], [II]+939 s. III: ç-v 21272 [=1855], [II]+975 s.

Kemalpaşaoğlu [1468-1534]: *Kırk Hadîs*.

Kur'ân.

La'lîzade [ö. 1746]: *Bayramiye Risalesi*.

Nazmu 't-Tabâyi': [Yayınlayan:] YÜCEL, Hasan-Âli [1897-1961]: *Bir Türk Hekimi ve Tıbbı Dair Manzum Bir Eseri*: İstanbul 1937, [IV]+29+4 s.

Şebüsterî, Sa'deddîn Mahmud b. Emîneddîn Abdülkerîm b. Yahya-i [1293-1325]: *Gülşen-i Râz*: [Yazılışı: Tebrîz 1317]. Çeviren ve Şerheden: Abdülbaki GÖLPINARLI [1900-1982]: *Gülşen-i Râz Şerhi*: İstanbul 1972, [XII]+XIV+240 s.

Tankabünî, Muhammed Mü'min el-Hüseynî [ö.~1694]: *Çınyetu 'l-Muhaşşilîn fî Tercemeti Tuhfeti 'l-Mü'minîn*: Farsça'dan Çeviren: Ahmed Şânî b. Hüseyin b. Hasan, 1733. Köprülü Ktp. II/182. sy.

[Uludağ], Osman Şevki [1889-1964]: *Beşbuçuk Asırlık Türk Tababeti Tarihi*: [2. bs.] İstanbul 1341-1925. || İnceleme ve Dipnotlarını Yazan ve Yeni Harflerle Sadeleştiren: İlter UZEL, Ankara 1991, XVII+292 s. "Kültür Bakanlığı Yayınları / 1296" "Kaynak Eserler Dizisi / 53"